

של מי הוא, כפי שיתבאר בעזה"י בדף ס"ו.

מסכת כתובות

דף ס"ו

העדפה של מעשה ידיה

נתבאר, שמעשה ידי האשה לבעלה, כלומר מה שהיא מכניסה בשכר מלאכתה, לבעלה הוא, והכוונה למעשה ידיה בשיעור שהיא חייבת לעשות לו, כבסוף פרק אף על פי, [משקל חמש סלעים שתי ביהודה, שהם עשרה סלעים בגליל, או משקל עשרה סלעים ערב ביהודה, שהם עשרים סלעים בגליל]. ולהלן יתבאר בעזה"י, מה דין המותר, שמעדיפה על הסך הזה, האם שלה הוא או של בעלה.

ומתחילה אמרו, שבדבר זה נחלקו רבי עקיבא וחכמים, שכן שנינו, שלדעת חכמים, כשהאשה האוסרת על בעלה את מעשה ידיה, אינו צריך להפר את הנדר, כי מעשה ידיה שלו הם, בין עיקר מעשה ידיה, ובין מה שמעדיפה, ואינה יכולה לאסור לו את שלו. ולדעת רבי עקיבא, יש לו להפר, שמא תעשה יותר ממה שמחויבת, והמותר שלה, וחל עליו האיסור. הרי שלדעת חכמים, גם מה שמעדיפה שלו, ולדעת רבי עקיבא, מה שמעדיפה, שלה.

ומסקנת הגמרא, שלדברי הכל, כל מה שמעדיפה כשעושה כדרכה, של בעלה הוא ולא שלה². ולא נחלקו רבי עקיבא וחכמים אלא במה שמעדיפה על ידי הדחק, שדוחקת עצמה יותר מכוחותיה, ועושה. לדעת חכמים, גם זה לבעלה ולדעת רבי עקיבא, העדפה זו שלה היא.

העושה מספר מלאכות יחד

נתבאר, שנחלקו חכמים בדיון מה שהאשה עושה על ידי הדחק, האם הם של הבעל, כעיקר מעשה ידיה, או שהם שלה.

ורב פפא נסתפק, האם בכלל העדפה שעל ידי הדחק, כשהאשה עושה שתי מלאכות יחד, כגון שומרת קישואים, וטווה צמר.

ורבינא נסתפק, האם בכלל העדפה שעל ידי הדחק, כשהאשה עושה שלוש או ארבע מלאכות יחד, כגון שומרת קישואים, וטווה פשתן, ומלמדת שיר לנשים בשכר, ומחממת ביצים בחיקה, או ביצי תולעים העושים משי, שהנשים מחממות אותן בחיקן, והם נוצרים.

ועלה ספק זה בתיקו.

מציאת האשה

במשנתנו מבואר, שמציאה שהאשה מוצאת, של בעלה היא. אמנם בברייתא מבואר, שנחלקו בזה חכמים, לדעת תנא קמא, מציאת האשה לעצמה, ולדעת רבי עקיבא, מציאת האשה לבעלה.

² שכנגד זה תקנו לה מעה כסף.

פרק ששי מציאת האשה

דף ס"ה

סדר הפרקים מציאת האשה והמדיר

כפי סדר גרסת הגמרא לפנינו, הפרק הששי של המסכת הוא פרק מציאת האשה, והפרק השביעי הוא פרק המדיר, וזו היא גרסת רבינו חננאל, וכן הוא בירושלמי, וברוב הספרים. והטעם לסדר הזה הוא, שבסוף פרק חמישי שנינו, "אם היתה מניקה פוחתים לה ממעשה ידיה", ולכן סמכו לו בפרק ששי, "מציאת האשה ומעשה ידיה", ומאחר ששנו בסוף הפרק, "המשליש מעות לבתו", סמכו לו פרק שביעי, "המדיר", ששנו בו "יעמיד פרנס", והוא כעין שליש.

ולגרסת הקונטרס, הפרק הששי הוא פרק המדיר, והפרק השביעי הוא פרק מציאת האשה. והטעם לכך שסדרו פרק המדיר אחר פרק אף על פי, משום שבסוף פרק אף על פי שנינו דין "המשרה אשתו על ידי שליש", ולפיכך סמכו לו בפרק ששי "המדיר אשתו שלשים יום יעמיד פרנס", שהוא כעין שליש, ואחר ששנה המדיר, חוזר לענין ראשון.

דיני משנתנו

שנינו במשנתנו את הדינים הבאים: (א-ב) מציאת האשה ומעשה ידיה לבעלה. (ג) ואם נפלו לה נכסים בירושה, הרי הם נכסי מלוג, ובעלה אוכל פירות הנכסים הללו אף בחייה. [כן הוא הפירוש הראשון ברש"י, שכל מה שאמרו, "וירושתה הוא אוכל פירות בחייה", הוא דין אחד, שהבעל אוכל פירות נכסי מלוג שנפלו לה בירושה מאחרים. ויש מפרשים, שדין זה, שהבעל אוכל פירות נכסי אשתו, הוא הדין הרביעי במשנתנו, והוא רק מה שאמרו, "אוכל פירות בחייה", אבל מה שאמרו, "וירושתה", הוא דין בפני עצמו, כלומר במות האשה הבעל יורש את נכסיה³].

וכל הדינים הללו כבר נשנו בפרק נערה שנתפתתה, שם שנינו, "האב זכאי בבתו, בקידושה, בכסף בשטר ובביאה, וזכאי במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה, ומקבל את גיטה, ואינו אוכל פירות בחייה, נישאת, יתר עליו הבעל, שהוא אוכל פירות בחייה", ומשם כבר למדנו, שמציאת האשה ומעשה ידיה לבעלה, והוא אוכל פירות נכסיה. ולא שנו דינים אלו במשנתנו, אלא להיות פתיחה לדין בושטה ופגמה, שנחלקו בו חכמים ורבי יהודה בן בתירה,

³ נראה לרבינו תם פירוש ראשון שבקונטרס עיקר, דפירש, ירושתה שנפלו לה נכסים ממקום אחר הוא אוכל פירות בחייה, דאי כלשון אחרון, שפירש ירושתה שהוא יורשה לאחר מיתה, אמאי איצטריך למימר בגמרא בושטה ופגמה איצטריכא ליה, הוי ליה למימר, דקא משמע לן שהוא יורשה לאחר מיתה, דממתניתין דיתר עליו הבעל לא שמעינן לה, דאף על גב דאביה יורשה, וקתני יתר עליו הבעל, היינו כשאין לה בנים, אבל יש לה בנים לא שמעינן מהתם. ומיהו איכא למימר דלא מצי למימר דירשה איצטריכא ליה, דהא שמעינן לה ממתניתין דהכותב, ומפרק יש נוחלין. [תוס'].

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון ח25
מסכת כתובות ס"ה – ע'
י"ט ניסן – כ"ד ניסן

והנה כבר נתבאר, שמה שהאשה מעדיפה על מעשה ידיה שלא על ידי הדחק, לדברי הכל של בעלה הוא ולא שלה, ואם כן, אם המציאה נחשבת כהעדפה שלא על ידי הדחק, הכל היו מודים שמציאת האשה לבעלה.

אולם באמת המציאה נחשבת כהעדפה שעל ידי הדחק [שרוב מציאות צריך לחזור אחריהם, כגון דגים שנשארו ביבשה, או צבי שבור, או לחפש מטמון בקרקע], ואם כן נחלקו בה רבי עקיבא וחכמים, אם היא לבעלה או לה, והברייתא לענין מציאה שנויה בהיפוך, שרבי עקיבא הוא האומר שמציאת האשה לעצמה, כהעדפה שעל ידי הדחק^א, וחכמים הם האומרים שמציאתה לבעלה, כהעדפה שעל ידי הדחק^ב.

כן היא מסקנת הגמרא, אמנם גם מתחילה כשאמרו, שרבי עקיבא וחכמים נחלקו בדין העדפה שלא על ידי הדחק, אם שלה היא או של בעלה, הוכרחו לומר שהברייתא לענין מציאה שנויה בהיפוך, ורבי עקיבא הוא האומר שמציאת האשה לעצמה, שכן אם לדעתו מה שהיא מעדיפה במעשה ידיה, שלה, [אף על פי שיש לומר שהם של בעלה כנגד מזונותיה], כל שכן שמציאתה שלה היא.

בושת ופגם של האשה

אדם המזיק את חברו, חייב לשלם מה שהזיק [=פגם]. ואדם המבייש את חברו, חייב הוא לשלם לו בושתו. ונחלקו חכמים בדין אשה שחבלו בה והזיקוה בכך, וכן בדין אשה שביישוה, מי זוכה בתשלומי הפגם [=הנזק] והבושת.

לדעת תנא קמא – תשלומי בושת ופגם של האשה שייכים לאשה^א.

^א ונראה כגרסת רבינו חננאל ... דעל כרחך מציאה דאמר רבי עקיבא לעצמה, מיירי בדלא בטלה ממלאכה, דאי בטלה ממלאכה היא חייבת שכר הפקעתה, דקא בטלה בשעת הגבהת מציאה, ועלה קאי רב פפא וקאמר, מציאתה כהעדפה שעל ידי הדחק דמי, כלומר הא לא קא מיבעיא ליה, דהא שמעינן מדברא דקא מדמה לעיל מציאה להעדפה שעל ידי הדחק, ורבין דקאמר דפליגי בהעדפה על ידי הדחק, אם כן פליגי נמי במציאתה, כגון דמגבהת מציאה עם מעשה ידיה, אלא בעי רב פפא עשתה לו שתיים בבת אחת מהו, למציאתה מדמינן לה, והוי לעצמה לרבי עקיבא, או דלמא הוי של בעל, דכל זה הוא מעשה ידיה, כיון דהוי בשעת מלאכה, והוי במקום מעה כסף, והעדפה שעל ידי הדחק דאמר רבי עקיבא דהוי שלה, היינו שעושה מלאכה בשעה שבני אדם ישנים, תיקו. [תוס']

^ב הכא משמע, דמציאתה תחת מזונות, כמו מעשה ידיה, מדמדמי מציאה להעדפה, ואף על גב דאמר ... דמציאת האשה לבעלה כי היכי דלא תיהוי לה איבה, לא קשה מידי, דמעשה ידיה נמי משום איבה הן ... ומיהו קשה, דאמרינן בהאשה רבה, גבי לא זה זה זכאין במציאתה ובמעשה ידיה, ומפרש טעמא בגמרא דאין זכאין במציאתה, טעמא מאי אמור רבין מציאת אשה לבעלה, משום דלא תיהוי לה איבה, הכא תיהוי לה איבה, וגבי מעשה ידיה קאמר טעמא מאי אמור רבין דמעשה ידיה לבעלה, משום דקא מיתזנא מינייהו, הכא לית לה מזוני, ואי מציאה תחת מזונות הוי ליה למנטק בתרווייהו חד טעמא, או משום איבה או משום דמיתזנא מינייהו. [תוס']

^ג כן הגרסא לפנינו "בושתה ופגמה שלה". ורבינו תם הגיה בספרו "בושתה ופגמה שלה". ולפי זה הא דבעי בפרק המניה, המזיק אשתו בתשמיש המטה מהו, מצער קא בעי, אבל מבושת ופגם פשיטא דפטור, דאפילו חבלו בה אחריני הוי שלו. ומיהו אין נראה ... אלא ודאי בושתה ופגמה שלה גרסינן. ורבינו תם עצמו חזר בו. וכן גרס בירושלמי. וכן משמע בגמרא, מדקאמר בושתה ופגמה איצטריכא ליה פלוגתא דרבי יהודה בן בתירא ורבין, דלא הוה ליה למימר טפי אלא בושתה ופגמה איצטריכא ליה, דאגב דבעי למיתני בושתה ופגמה שהוא שלו, תנא נמי מציאתה ומעשה ידיה שהן שלו, אבל אי גרסינן שלה, אתי שפיר, דמשום רבין לא איצטריך למיתני כלל מציאתה

ולדעת רבי יהודה בן בתירה – תשלומי הבושת והפגם מתחלקים בין האישי לאשה. כשהיו הבושת והפגם בסתר, האשה נוטלת שני חלקים, והאישי נוטל חלק אחד, [פגם שבסתר היינו במקום בגופה שאין רואים אותו ולפיכך עיקר הנזק הוא לה ולא לבעלה. ובושת בסתר היינו שלא היו בני אדם נוספים כשזה בייש אותה ולפיכך עיקר הבושת הוא לה ולא לבעלה]. וכשהיו הבושת והפגם בגלוי, האישי נוטל שני חלקים, והאשה נוטלת חלק אחד, [פגם שבגלוי היינו במקום בגופה שהכל רואים אותו, ולפיכך עיקר הנזק הוא לבעלה שרואה ונמאסת עליו וסובל. ובושת בגלוי היינו שביישו אותה לפני הרבה בני אדם, ולפיכך עיקר הבושת הוא לבעלה, שמתבייש בכך].

התשלום הראוי לבעל, ניתן לו מיד, להיות שלו לכל דבר. והתשלום הניתן לאשה, הרי הוא כנכסי מלוג, שכל זמן שהם יחד, האישי אוכל פירותיהם, והקרן שלה, שאם תצא ממנו בגט או במותו, נוטלת אותו, ואם תמות היא, יירש בעלה גם הקרן.

מדוע משלמים לאיש על ביוש אשתו

נתבאר שלדעת רבי יהודה בן בתירה, כשמביישים את האשה, משלמים על כך גם לבעלה.

ואמרו שהטעם לכך שכשמביישים את האשה משלמים בושת גם לאיש, כי בושה לאיש שמביישים את אשתו, ואשתו כגופו, ואם כן כשמביישים את אשתו, הרי זה כמו שמביישים אותו עצמו.

המבייש עני בן טובים

המבייש עני בן טובים, אף על פי שכל בני משפחתו מתביישים בכך^א, אינו משלם להם בושת, כי אין העני וכל בני משפחתו כגוף אחד.

הרוקק בבגדו של חברו

המבייש את חברו על ידי שרוקק על בגדו, אינו משלם לו בושת, כי כשרוקקים על הבגד, אין כאן בושת. [ורק אם רקק על גופו, יש בזה בושת ומשלם על כך].

ומעשה ידיה, דמה ענין זה אצל זה, דהאי הוי שלו והאי הוי שלה, ולא איצטריך למיתני אלא משום רבי יהודה בן בתירא, דאליביה שייך בהו בעל. [תוס']. [] למאן דאמר בהחובל, בקוטע יד עבד עברי של חברו ינתן הכל לעבד, וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות, אתי שפיר דהכא נמי הכל לאשה, וילקח בהן קרקע, והוא אוכל פירות, אבל למאן דאמר ינתן שבת גדולה לעבד ושבת קטנה לרב, צריך לחלק בין עבד לאשה. [תוס']

^א יל"ע בדבר, הלא אף אם גם בעלה מתבייש בכך, מכל מקום למה יגרע חלקה בשביל בעלה, הלא היא נתביישה, וכשם שאם היתה פנויה כל בושתה לה, כך כשהיא נשואה כל בושתה לה, ומה בכך אם זו נתבייש גם בעלה, שישלמו לו על בושתו שלו, אבל לא מחלקה של אשתו. [] ותוס' כתבו, שאינו נותן לאשה בושת שלם, ולאיש לבד דמי בשתו, אלא מחלקה האשה נותנין לבעל. [תוס']

^ב שעליהם לשומרו מן המכים אותו, אבל עשיר בן טובים, שאין עליהם לשמור אותו, אין מתביישין עליו בני משפחה. [תוס']

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון 25
מסכת כתובות ס"ה – ע'
י"ט ניסן – כ"ד ניסן

דברים שמשלמים עליהם בושת

רקק והגיע הרוק בגופו של חברו. או פרע ראש האשה. או העביר טלית חברו הימנו, [כלומר הסיר ממנו בגדו], חייב לשלם לו ארבע מאות זוז דמי בושתו.

המבייש סוסו של חברו

המבייש סוסו של חברו, אינו משלם לו בושת, כי הסוס אינו בן בושת, כלומר לא שייך בסוס בושת.

המתחייב לחתנו אינו מתחייב לייבם

בדף ק"ט יתבאר בעזה"י, שלדעת חכמים, המתחייב לחתנו לתת לו סך מסוים לנדוניית בתו, הרי זה מחויב לחתו, ואם לא יתן, החתן יכול לעגן את הכלה שלא לכנס אותה לנישואין ולא להוציאה בגט עד שילבין ראשה, או עד יתן לו אביה התחייבותו.

ומבואר במשנתנו, שדווקא החתן, שלו נתחייב אבי הכלה את התחייבותו, הוא רשאי לעגן את הכלה עד שיתן לו אביה התחייבותו, אבל אם מת החתן, ונפלה הכלה לפני אחיו לייבום, יכול האב לומר לייבם, לאחיד הייתי רוצה לתת, ולך אני רוצה לתת, ולפיכך, או כנסו בלא לקבל דבר, או הסכם לחליצה, ותפטור אותה.

ומבואר בברייתא, שהאב יכול לומר כן, לא רק כשהראשון היה תלמיד חכם, והשני עם הארץ, אלא אף כשהראשון היה עם הארץ, והשני תלמיד חכם.

כתיבת הנדוניה בכתובה

כבר נתבאר בכמה מקומות, שכשהאשה יוצאת מבעלה, [בגט או במיתתו], ובאה לגבות כתובתה [ממנו או מהיורשים], היא נוטלת שלושה דברים הכתובים בכתובה: (א) עיקר הכתובה, והוא שיעור קצוב לכל הנשים, בתולות מאתים, ואלמנות מנה. (ב) תוספת כתובה, והוא מה שהחתן מוסיף להתחייב לאשתו מדעתו, כמה שירצה. (ג) נדוניה, והוא מה שהאשה מכניסה עמה מבית אביה לבית בעלה, וכל אותו רכוש שמביאה כנדוניה וכותבת בכתובה, כל זמן שהם נשואים, הבעל עושה בו מה שירצה, אלא שמקבל עליו אחריות הרכוש הזה, לפי שוויו בשעת כניסתה, שאם יוציא אותה, ישלם לה כמה שהיה שווה כשהכניסה לו, [ורכוש זה נקרא בכל מקום נכסי צאן ברזל, שהקרו קיימת לאשה לעולם, כפי מה שהיתה שווה בשעת כניסה].

ולהלן יתבאר בעזה"י, היאך כותבים את הנדוניה בכתובה.

א. כשהכניסה לו כספים.

כשהאשה מביאה עמה כנדוניה מבית אביה כספים, מאחר שהם מוכנים לחתן להשתכר בהם, שווים הם לו יותר מערכם האמיתי, ולפיכך **כשהוא כותב בכתובה כמה הביאה, להתחייב לה סך זה כשיוציא אותה, הוא כותב סכום גדול בשליש** [מבחוץ] על הסכום שהביאה לו באמת, [כלומר על כל שנים כותב שלושה], **בין אם הכניסה לו סכום גדול**, כגון אלף דינר [=עשר מנה], שאז הוא כותב, שהכניסה לו חמישה עשר מנה, **ובין אם הכניסה לו סכום קטן**, כגון סלע

[=ארבעה דינרים], שאז הוא כותב, שהכניסה לו ששה דינרים.

והוצרך התנא של משנתנו לפרש, שכן הדין בין בסכום גדול, ובין בסכום קטן, כי אם היה מלמד שכן הדין בסכום גדול של אלף דינר, היה מקום לומר, דווקא בסכום גדול, שרווחיו גדולים, יוסיף שלישי, אבל בסכום קטן, לא יוסיף כל כך, וכמו כן, אם היה מלמד, שכן הדין בסכום קטן של סלע, היה מקום לומר, דווקא בסכום קטן שאין בו הוצאה גדולה ולא אחריות גדולה, יוסיף שלישי, אבל בסכום גדול, לא יוסיף כל כך.

ב. הכניסה דברים הצריכים שומה.

כשהאשה מביאה עמה כנדוניה מבית אביה שאר דברים חוץ מכספים, כגון בגדים או כלים שמשמשים בהם והם פוחתים והולכים, או שהביאה עמה שאר סחורות, שכל אלו אין ערכם ידוע עד שישומו אותו, מאחר שכששמים אותו בבית החתן, רגילים לשום אותו ביותר מערכו האמיתי, כדי לחבב האשה על בעלה, לומר הכניסה לו הרבה^א, לפיכך כשהחתן כותב בכתובה את ערך הדברים שהביאה, להתחייב לה סך זה כשיוציא אותה, הוא כותב לה סכום נמוך בחומש ממה שהעריכו את הדברים שהביאה. בין אם הכניסה דברים ששמו אותם בהרבה, כגון ששמו מה שהכניסה באלף דינר, שאז הוא כותב בכתובה, שהכניסה נדוניה בשמונה מאות דינר, ובין אם הכניסה דברים ששמו אותם במעט כגון ששמו מה שהכניסה במנה שאז הוא כותב בכתובה, שהכניסה נדוניה בשמונים דינר.

והוצרך התנא של משנתנו לפרש, שכן הדין בין בדבר ששומתו מרובה ובין בדבר ששומתו מועטה, כי אם היה מלמד שכן הדין בדבר ששומתו מרובה, היה מקום לומר, דווקא בדבר זה רגילים לומר ששוה הרבה יותר, אבל בדבר ששומתו מועטת אם מפריזים בערכו הדבר ניכר כשקר ואין עושים זאת, וכמו כן, אם היה מלמד, שכן הדין בדבר ששומתו מועטת, היה מקום לומר, דווקא בדבר ששומתו מועטת רגילים להפריז על ערכו שלא תתבזה הכלה לומר הביאה מעט, אבל בדבר ששומתו מרובה אין לה בזיון גם אם ישומו אותו כפי ערכו האמיתי.

וכשם שכשתחילה מעריכים את מה שהכלה מכניסה, ולאחר מכן החתן כותב זאת בכתובה, החתן כותב בכתובה חומש פחות ממה שהעריכו את הנכסים, כך אם תחילה אמרו לחתן, כתוב בכתובה סך מסוים, כי כך נכניס לך, כשלאחר מכן ישומו את מה שהכלה מכניסה, יצאו ידי חובה, רק כשיכניסו דבר ששומתו חומש יותר, שהרי רגילים לשום אותו יותר מערכו האמיתי. ולכן אם אומרים לו, כתוב שמכניסה לך מנה [=25 סלעים = 100 זוז], צריכה להכניס לו דברים ששמים אותם בשלושים ואחד סלע ודינר [=31 סלע ורביעי = 125 זוז]. ואם אומרים לו כתוב שמכניסה לך ארבעה מאות זוז צריכה להכניס

^א בקונטרס פירש שני טעמים, חדא משום שפוחתין, ואותו טעם משמע מתוך הגמרא, דקאמר, מאי לאו בכלים של כסף דפוחתי, ובירושלמי נמי אמר שמואל, שמו דעתה של אשה שהיא רוצה לכולת כליה. וטעם אחר, דדרך לשומם יותר חומש לכבוד הכלה ולחבבה על בעלה, ונראה דזה הטעם דקדק מדאיצטריך לאשמועינן שומא רבה ושומא זוטא, דאם היתה עשירה דמשתמשת בכסף, והן פוחתין, כך לי רבה כמו זוטא, אבל לטעמא ששמין יותר לכבוד הכלה שייך לחלק בין רבה לזוטא, כמו שפירש בקונטרס בגמרא, ולכך נקט בקונטרס בגדים ופרקמטיא, בגדים שמשמשים בהן ופוחתין, ופרקמטיא לאו דוקא לסחורה, דאם כן הווי כמו כספים, והיה מוסיף שלישי, אלא כלומר שאין משתמשין בהן, כגון בגדים שאינן תפורין וכיוצא בהן. [תוס']

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון ח25
מסכת כתובות ס"ה – ע'
י"ט ניסן – כ"ד ניסן

לו דברים ששמים אותם בחמש מאות זוז^א.

ג. שום במנה ושווה מנה.

מה שאמרו, שכשהיא מכניסה לו דברים הצריכים שומה, הוא כותב בכתובה חומש פחות ממה ששמו אותם, אין זה אלא כששמו אותה בבית חתנים, ששם רגילים לשום אותם יותר מערכם האמיתי, אבל כשידועה שומתם האמיתי, כפי מה שהם נמכרים בשוק, החתן כותב בכתובה סכום זה ממש, ואינו פוחת חומש^ב.

חיוב האיש לקופה של בשמים של אשתו

לדעת תנא קמא, שיערו חכמים, שהאשה המכניסה לבעלה מנה, ראויה היא לבשמים של עשרה זוז, ולפיכך, על כל מנה ומנה שהיא מכניסה, החתן מקבל עליו לתת לה עשרה דינרים לצורך קופה של בשמים, שיקנו לה מהם בשמים לרחוץ בהם בתמרוקי הנשים. ונסתפק רב אשי, אם הכוונה לכך שיתן לה עשרה זוז כנגד כל מנה, לפי הערך ששמו אותו, אף שבאמת הכניסה פחות מכך, או הכוונה שיתן לה עשרה זוז כנגד כל מנה שכותב בכתובה, שהוא השיעור האמיתי שהכניסה לו. ועוד נסתפק רב אשי, האם כנגד כל מנה נותן לה עשרה זוז פעם אחת בלבד לכל ימי הנישואין, או לכל יום בשבוע הראשון, או לכל יום בחודש הראשון, או לכל יום בשנה הראשונה, או לכל יום ויום לעולם^ג, ועלה הספק בתיקו.

ורבן שמעון בן גמליאל חולק על תנא קמא, ואומר, שלא נתנו חכמים שיעור לדבר, והכל כמנהג המדינה.

ואמר רב אשי, שדין זה, שהחתן נותן לאשתו לצורך קופה של בשמים, לא נאמר אלא בירושלים, ששם היו נוהגות להתקשט בבשמים^ד.

פסיקת קופה של בשמים לבתו של נקדימון בן גוריון

אמר רב יהודה אמר רב, מעשה בבתו של נקדימון בן גוריון, שמת בעלה^ה, ובאה

^א כן פירש רש"י. ור"ח פירש, שכשהחתן מייחד לה כלים ושאר תשמישין תוספת לכתובתה, ובא לשומם ולכתוב שוויים בכתובתה, פוחת חומש, ששמים אותו יותר משוויים לכבוד החתן, ולטעם דפחתי, לפי שהיא משתמשת באותם כלים. [תוס'].

^ב שום במנה ושווה מנה פירש בקונטרס, שהכניסה לו שום, לקבלו עליו בשטר הכתובה במנה, והיה שוה מנה בשוק לכל אדם. ופירושו מגומגם. ונראה כפירוש רבינו חננאל, דמייירי כגון שפסקה להכניס לו בזה הלשון, דכשאמרה שום במנה שוה מנה, רוצה לומר שתכניס לו שום במנה שיכתוב לה בכתובתה ולא ישוה אותו שום אלא מנה, אין לו אלא מנה בלבד, ואין צריך שישוה שלשים ואחד דינר, אבל שום במנה סתם, היא נותנת שלשים ואחד דינר, דהכי קאמרה ליה, שתכניס לו שום במנה שיכתוב לה בכתובתה, הלכך צריכה להוסיף חומש. [תוס'].

^ג הרבה תמיהות אלו הבעיות, דאם יתן לה לעולם כדמסיק לכל שנה ושנה עשר דינר לכל מנה ומנה ליום, כמה במהרה יכלה אותו הממון, אלא ודאי נראה, דעשר דינר יתן לה לכל מנה להתקשט לעולם, ומיבעי ליה אם יתן לה בבת אחת, והיא תשמרנו להתקשט בו עד שתכלה, ומשם ואילך אין קצבה לתכשיטין, ויתן לפי כבודה, או לא יתן לה בבת אחת, אלא כדי קישוטה ליום. [תוס'].

^ד והא דאמרין בפרק טרף בקלפי, שלא היתה כלה צריכה להתבשם בירושלים, מפני ריח הקטרת, ודאי לריח לא היו צריכות להתבשם, אבל צריכות היו לקופה של בשמים, לעדן הבשר ולהשיר השער ולפשט הקמטים. רבינו תם. [תוס'].

^ה כן פירש רש"י. ותוס' פירשו שהיה בעלה חי והוא הטיל על חכמים שיפסקו לה. ובזה החילוק בין

לבי"ד לפסוק לה צרכיה מנכסיו, ופסקו לה חכמים ארבע מאות זהובים^א לקופה של בשמים לבו ביום [=לצורך יום אחד]. אמרה להם, כך תפסקו לבנותיכם. וענו אחריה אמון.

רידתה של בת נקדימון בן גוריון

מעשה ברבן יוחנן בן זכאי, שהיה רוכב על החמור, והיה יוצא מירושלים, והיו תלמידיו מהלכים אחריו.

ראה ריבה [=נערה] אחת, שהיתה מלקטת שעורים מבין גללי בהמתן של ערביים, כיון שראתה אותו, נתעטפה בשערה, ועמדה לפניו.

אמרה לו, רבי, פרנסני. אמר לה, בתי, מי את? אמרה לו, בת נקדימון בן גוריון אני.

אמר לה, בתי, ממון של בית אביך היכן הלך? אמרה לו, רבי, לא כדין מתלין מתלא בירושלים [=וכי לא כך היו מושלים משל בירושלים], מלח ממון חסד, [כלומר הרוצה למלוח ממון, לגרום לו שיתקיים, יחסרנו לצדקה תמיד, וחסרונו זהו קיומו], ויש אומרים מלח ממון חסד, [כלומר יעשה ממנו חסד, ושל בית אבא לא עשו צדקה כראוי, וכלה ממון]. חזר ושאל, וממון של בית חמיך היכן הוא? אמרה לו, בא זה, ואיבד את זה, לפי שנתערב בו.

אמרה לו, רבי, זכור אתה כשחתמת על כתובתי? אמר להם לתלמידיו, זכור אני כשחתמתי על כתובתה של זו, והייתי קורא בה, אלף אלפים דינרי זהב מבית אביה, חוץ משל חמיה [=תוספת שהוסיף לה החתן].

בכה רבן יוחנן בן זכאי ואמר, אשריכם ישראל, בזמן שעושים רצונו של מקום, אין כל אומה ולשון שולטת בהם, ובזמן שאין עושים רצונו של מקום, מוסרם ביד אומה שפלה [הם ערביים ששוכני אהלים הם במדבר], ולא ביד אומה שפלה, אלא ביד בהמתן של אומה שפלה.

ואמר רבי אלעזר ברבי צדוק, אראה בנחמה^א אם לא ראיתיה, שהיתה מלקטת שעורים מבין טלפי סוסים בעכו, וקראתי עליה מקרא זה, "אם לא תִדְעִי לֶךְ הִיָּפָה בְנֵשִׁים צְאִי לֶךְ בְּעֶקְבֵי הַצֹּאן וְרָעִי אֶת גְּדֵילֶיךָ עַל מִשְׁפְּנוֹת הָרְעִים" [שה"ש א ח], [כלומר, אם לא תתני לב כנסת ישראל לשמור את התורה, סופך לצאת בעקבי הצאן, ולרעות את גדויתך] אל תקרי "גְּדֵילֶיךָ", אלא גויתך.

צדקה של נקדימון בן גוריון

נקדימון בן גוריון היה בעל צדקה גדול, ושנינו בברייתא, שאמרו עליו, שכשהיה יוצא מביתו לבית המדרש, היו נותנים תחת רגליו כלי מילת להלך

מעשה זה שענו אחריה אמון למעשה המבואר לעיל בדף ס"ה שלא ענו אחריה אמון כי שם היה אחר מיתת בעלה שהיתה שומרת יבם. [ע"י תוס'].

^א אף על פי שלפי חשבון הכתוב בכתובתה, אלף אלפים דינרי זהב, היה להם לפסוק יותר, לפי חשבון עשר דינר למנה, כיון שלא היתה צריכה יותר, לא פסקו לה. [תוס'].

^ב שעשו לכבוד עצמם, או שלא עשו מספיק כפי עשרם, כמבואר להלן.

^ג כלומר, לא אראה בנחמה, וגמרא הפכו לברכה. פרוש אחר אראה בנחמה, נשבע ימותו בניו ואראה בנחמתו. [רש"י במסכת מכות].

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון ח 25
מסכת כתובות ס"ה – ע'
י"ט ניסן – כ"ד ניסן

עליהם, ומניחם שם, ובאים עניים ומקפלים אותם מאחוריו^א.

ומבואר, שאף שהיה בעל צדקה גדול, לא נשאר ממנו כלום, עד שבתו
הוצרכה ללקט שעורים מתחת רגלי בהמות.

דף ס"ז

יש אומרים, שהסיבה לכך, שלמרות הצדקה שעשה, לא נשאר כלום ממנו,
כי צדקה שעשה **לכבוד עצמו עשה**.

ויש אומרים, שאמנם צדקה שעשה, לשם שמים עשה, אלא שלא עשה כפי מה
שהיה ראוי לו לעשות, **שלפי רוב עשרו, היה צריך לתת יותר**, וכמאמר
האנשים, לפום גמלא שיחנא [=לפי כח הגמל יטעינוהו משא].

הכניסה לו חתיכות זהב

בדף ס"ו נתבאר, שכשהאשה מכניסה לבעלה נדוניה של כספים, הוא כותב
בכתובה שהכניסה לו שליש יותר, וכשהיא מכניסה לו דברים הצריכים אומדן,
הוא כותב בכתובה שהכניסה לו חומש פחות ממה ששמו אותם בבית החתונה.

ואמר רב שמן בר אבא אמר רבי יוחנן, שכשהיא מכניסה לו בנדוניה חתיכות
של זהב^ב, **כפי מה ששמו אותם כך הוא כותב בכתובה, ואינו מוסיף שליש, ולא
פוחת חומש**.

**ולפי התירוץ הראשון בגמרא, דברי רבי יוחנן קשים הם, כי מהברייתא
משמע, שחתיכות זהב נידונות ככלים של כסף, שהם פוחתים, ודינם לכתוב
אותם בכתובה פחות חומש**.

**ולפי שני התירוצים האחרים בגמרא, אין להקשות מהברייתא על דברי רבי
יוחנן, כי רבי יוחנן דיבר בחתיכות גדולות של זהב, שהן אינם פוחתות, ולכן
כותבים אותן כפי ערכם, והברייתא דיברה בזהב פריך, כלומר חתיכות דקות
שבקל נשברות ונפחתות, או כדברי רב אשי בפיורוי זהב^ג, שהם אובדים
ונפחתים, ולכן כותבים אותם בכתובה פחות חומש**.

הכניסה לו דינרי זהב

**במקום שרגילים לפרוט דינרי זהב, להחליפם בדינרי כסף, ובפרוטות של
נחושת, דינרי זהב נחשבים ככספים לכל דבר, וכשהאשה מכניסה לבעלה
דינרי זהב, הוא כותב בכתובה שליש יותר**.

**ולהלן יתבאר בעזה"י, מה דינם של דינרי זהב, במקום שאין רגילים לפרוטם
אלא בדוחק, שהכל רגילים לשומרם, ורק במקום דוחק מחליפים אותם על
דינרי כסף ופרוטות**.

^א לכאורה העונש היה כדוגמת זה, שהוא הניח לעניים ללקט תחת רגליו, ולבסוף בתו היתה
מלקטת תחת רגלי בהמות. ואפשר שמשום שהיה העונש מעין הצדקה שעשה, ולא הצילה אותה
הצדקה, הבינה בתו שלא עשה צדקה כראוי.

^ב כן פירש רש"י. ור"ח פירש, בדכלי זהב מיירי, כגון נזמים וטבעות ... [תוס'].

^ג כן פירש רש"י "ממלא". ותוס' פירשו שהכוונה לזהב הניטל מן הארץ ממוצאו. [ע' תוס'].

- **ללשון ראשון בגמרא, בדבר זה נחלקו חכמים. לדעת תנא קמא, גם במקום
הזה, דינרי זהב נחשבים ככספים, וכותבים אותם בכתובה בתוספת שליש.
ולדעת רבן שמעון בן גמליאל, מאחר שאין רגילים להשתמש בהם, לא יעשה
בהם סחורה, ולא ירוויח בהם, ולפיכך אין כותבים אותם בכתובה אלא
כשוויים**.

- **וללשון שני בגמרא, לא נחלקו חכמים בדבר זה, והכל מסכימים עם דברי
רבן שמעון בן גמליאל, שמאחר שאין רגילים להשתמש בהם, לא יעשה בהם
סחורה, ולא ירוויח בהם, ולפיכך אין כותבים אותם בכתובה אלא כשוויים**.

הכניסה לו בשמים של אנטוכיא

עיקר סחורתם של אנשי אנטוכיא בשמים. ולפיכך אמר רבי ינאי, שהאשה
המכנסת לבעלה בנדונייתה בשמים באנטוכיא, הרי היא כמכנסת לו כספים,
שעושה בהם סחורה, ולפיכך כותב אותם בכתובה בתוספת שליש.

הכניסה לו גמלים של ערביא

עיקר סחורתם של אנשי ערביא בגמלים. ולפיכך אמר רבי שמואל בר נחמני
אמר רבי יוחנן, שהאשה המכנסת לבעלה בנדונייתה גמלים בערביא, הרי היא
כמכנסת לו כספים, שעושה בהם סחורה, ולפיכך כותב אותם בכתובה בתוספת
שליש^ד.

הכניסה לו תותבי דבי מכסי

עיקר סחורתם של אנשי בי מכסי במסחר שמלות [=תותבי]. ולפיכך אמר רב
פפי, שהאשה המכנסת לבעלה בנדונייתה שמלות בבי מכסי, הרי היא כמכנסת
לו כספים, שעושה בהם סחורה, ולפיכך כותב אותם בכתובה בתוספת שליש^ה.

הכניסה לו שקי דרודיא ואשלי דקמחוניא

עיקר סחורתם של אנשי רודיא במכירת שקים, ועיקר סחורתם של אנשי
קמחוניא במכירת חבלים. ולפיכך אמר רב פפי, שהאשה המכנסת לבעלה
בנדונייתה שקים ברודיא וחבלים בקמחוניא, הרי היא כמכנסת לו כספים,
שעושה בהם סחורה, ולפיכך כותב אותם בכתובה בתוספת שליש.

^ד לשון הגמרא "גמלים של ערביא אשה גובה פרנא מהם", ורש"י פירש בזה כמו בדין בשמים של
אנטוכיא שהם ככספים שמוסיף הבעל שליש. **וקשה לרבינו תם, דהוי ליה למימר, "הרי הן
ככספים" כדקאמר רבי ינאי. ונראה לו דבכתובה איירי, שהאשה גובה כתובתה מהן,
דאסמכתיהו עלייהו, כמו שפירש בקונטרס עצמו גבי ארנקי דמחואו. [] ומכאן פוסקין דמטלטלי
דידן משתעבדי לכתובה, דהוה כגמלים דערביא ואשלי דקמחוניא דאסמכתיהו עלייהו. ואין נראה
לרבינו תם דאי בקרקע דמו כהני דשמעתתא אם כן אם מכרם הבעל תוציא אשתו מיד הלקוחות
לאחר מותו, ואם כן לדבריהם בטלה תקנת השוק, אלא מחמת תקנת הגאונים גביא ממטלטלי
דיתמי, כמו שכתוב בכתב רב שרירא גאון. [תוס'].**

^ה ראה הערה קודמת. והוא הדין בזה.

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון 25ח
מסכת כתובות ס"ה – ע'
י"ט ניסן – כ"ד ניסן

משיאין את היתום, מפני שבושתה של אשה מרובה משל איש.

גביית כתובה מארנקי דמחוזא

במחוזא, רבים לא היו להם קרקעות, אבל היו להם ארנקים מלאים מעות, שעיקר עסקיהם במסחר, ולא בקרקעות.

גבאי צדקה נותנים לעני כל צרכי נישואין

ואמר רבא, שמתחילה היה סבור, שמאחר שעיקר עסקיהם במעות, הרי המעות אצלם כמו קרקעות במקומות אחרים, ולפיכך, אלמנות וגרושות גובות כתובותיהן ממעות שהניח הבעל, שהם אצלם כמו קרקעות, ועיקר דעת הנושים על המעות הללו.

יתום עני שבא לישא אשה, ואין לו ממון משלו לצורך כך, שוכרים לו בית², ומציעים לו מטה, וכל כלי תשמישו, ואחר כך משיאין לו אשה, שנאמר, "כי פתח תפתח את דך לו ונהצבט תעביטנו די מחסרו אָשֶׁר יְחָסֵר לו" (דברים ט"ו ח). "די מחסרו" – זה הבית. "אָשֶׁר יְחָסֵר" – זה מטה ושלחן. "לו" – זו אשה. וכן הוא אומר, "ויאמר ה' אלקים לא טוב היות האדם לבדו אָעֲשֶׂה לו עֶזְרָא כַּנְּגִדוֹ" (בראשית ב' י"ח).

אולם לאחר מכן, כשראה רבא, שכשהנשים גובות מעות, ומוצאות קרקעות, קונות קרקעות במעות, אמר, אם כן, עיקר דעתם על הקרקעות, ולפיכך לא יגבו את ארנקי המעות שעומדים לבעלים לסחורה.

עד כמה צריכים לתת לעני מהצדקה

הנדוניה הפחותה ביותר

בענין החזקת עניים נאמר, "די מחסרו אָשֶׁר יְחָסֵר לו". ודרשו חכמים, "די מחסרו" אתה מצווה עליו לפרנסו, ואי אתה מצווה עליו לעשרו.

כבר נתבאר בדף נ"ב, שטוב וראוי לאדם לתת נדוניה הגונה לבתו, כדי שירצו בני אדם לשאת אותן.

ומכל מקום יש לך לתת לו כל "אָשֶׁר יְחָסֵר לו" כפי מה שהיה רגיל קודם שירד מנכסיו, אפילו סוס לרכוב עליו, ועבד לרוץ לפניו.

ומבואר במשנתנו, שמי שלא פירש כמה נדוניה נותן לבתו, לא יפחות לה מחמישים זוז. וביאר אב"י שהכוונה לזוזים פשוטים שכל אחד מהם הוא שמינית של זוז צורי. [שהרי להלן מבואר, שכן נותנים ליתומה, ואם יש בכיס של צדקה, נותנים לה אף יותר, ולא מסתבר שיתנו לה יותר מחמישים זוז צורי].

אמרו עליו על הלל הזקן, שלקח לעני בן טובים אחד סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו, פעם אחת לא מצא עבד לרוץ לפניו, ורץ לפניו שלשה מילין.

אמנם אם פירש האב שאינו נותן לבתו כלום, אינו חייב לתת כלום. ומבואר, שאם אמר האב כן, מעתה לא יאמר הבעל, רק כשאכניסנה לביתי אכסנה בכסותי [כלומר אתן לה בגדים], אלא מכסה ועודה בבית אביה.

ומעשה באנשי גליל העליון, שלקחו לעני בן טובים אחד מציפורי, ליטרא בשר בכל יום. (א) לדברי רב הונא, הכוונה לליטרא בשר עופות, שהוא יקר, ולקחו לו כן כי היה מעונג ורגיל בכך. (ב) ויש אומרים שלקחו לו בשר בהמה, שהיה ביוקר, עד שהוצרכו לשלם תמורתו ליטרא של מעות. (ג) ורב אשי אמר, שלקחו לו ליטרא של בשר בהמה, ואף שברוב מקומות אין דבר זה נחשב לדבר גדול, אותו מעשה היה בכפר קטן, שלא היו בו הרבה אוכלים, ולולא אותו עני, היו שוחטים בהמה פעם בכמה ימים, ובעבורו, כדי שיהיה לו מעט בשר בהמה בכל יום, היו שוחטים בהמה שלמה בכל יום.

הנדוניה הניתנת ליתומה עניה

נתבאר, שהנדוניה הפחותה, שהאב מתחייב בה, כשלא פירש כמה יתן, היא נדוניה של חמישים זוז.

אין לעשיר להרגיל עצמו למאכלים משובחים

ומבואר, שכמו כן, גבאי צדקה המשיא את היתומה, לא יפחות לה מקופה של צדקה מחמישים זוז.

מעשה בעני שבא לפני רבי נחמיה, ובקש ממנו שיפרנס אותו. שאל אותו רבי נחמיה, מה אתה רגיל לאכול בסעודתך? והשיב לו, בשר שמן ויין ישן. אמר לו רבי נחמיה, זאת לא אוכל לתת לך, אבל אם תרצה, אכול עמי עדשים שהם מאכלי. וכן עשה, ומת.

ואם יש בקופה של צדקה לתת לה יותר, מפרנסים אותה לפי כבודה.

יתום ויתומה מי מהם קודם

יתום ויתומה שבאו להתפרנס מזונות משל צדקה, מפרנסים את היתומה תחילה, ואחר כך מפרנסים את היתום, מפני שהאיש דרכו לחזור על הפתחים, ואין דרכה של אשה לחזור.

יתום ויתומה שבאו לינשא משל צדקה, משיאין את היתומה תחילה, ואחר כך

אמר על כך רבי נחמיה, אוי לו לזה שהרגו נחמיה, ותלה האשמה באותו עני, ולא בעצמו, כי אמר, שלא היה לו לאותו עני לפנק עצמו מתחילה, להרגיל עצמו לאכול תמיד בשר שמן ויין ישן, עד שלא יוכל לחיות בדברים אחרים.

פרנסת הכל מהקב"ה

מעשה בעני, שבא לפני רבא כדי שיתן לו מזונות. שאל אותו רבא, במה אתה

² ואם תאמר, אמאי איצטרך למיפשט ממתניתין, תפשוט מדרב יהודה אמר רב, דאמר בפרק קמא דקדושין, בשל דבריהם כסף מדינה. ויש לומר, דרב יהודה לא נתן סימן אלא אסילעין לחדייהו, ולא אזוזי ואמנה ... וכתובה נמי, אפילו למאן דאמר כתובה דרבנן, הוי מאתים זוז צוריים ... וכן מנה דאלמנה, דהוי לכולי עלמא דרבנן, הוי מנה צורי ... [תוס'].

² אבל לא קונים כי יוכל לעבוד ולקנות לעצמו בית.

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון ח25
מסכת כתובות ס"ה – ע'
י"ט ניסן – כ"ד ניסן

רגיל לסעוד? השיב לו העני, בתרנגולת פטומה, ויין ישן. שאל אותו רבא, וכי אינך חושש לדוחק הציבור, שאתה מוטל עליהם, וכשאתה מבקש הרבה הדבר מוכיב עליהם. השיב לו אותו עני, וכי משל הציבור אני אוכל, והלא משל הקב"ה הרחמן אני אוכל, שכן שנינו, נאמר, "יעיני כל אֶלֶיךָ וְשִׁבְרוּ וְאָתָּה נוֹתֵן לָהֶם אֶת אֲכָלָם בְּעֵתוֹ" (תהלים קמ"ה ט"ו), לא נאמר "בעתם" אלא "בְּעֵתוֹ", מלמד שכל אחד ואחד נותן הקב"ה פרנסתו בעתו, כלומר, נותן לכל כל יחיד ויחיד מה שהוא צריך לפי לימודו והרגלו.

בתוך כך באה אחותו של רבא, שלא ראתה אותו שלוש עשרה שנה, והביאה לו תרנגולת פטומה ויין ישן. אמר רבא בלבו, מהו זה שארע לפני עתה דבר שלא הייתי רגיל בו, שבאה זו לכאן ובידה תרנגולת פטומה ויין ישן, ודאי ללמדני שהדין עם העני הזה. אמר לעני, נענית לך, [כלומר דברתי כנגדך יותר מדאי], קום ואכול.

עני שאינו רוצה להתפרנס מהצדקה

לדברי רבי מאיר, עני שאין לו משלו, ואינו רוצה להתפרנס מהצדקה, נותנים לו מהצדקה לשם הלוואה, ולאחר שנטל, חוזרים ונותנים לו לשם מתנה, שלא יהא חייב לפרוע.

וכן דרש רבי יהודה את הכתוב "וְהֶעֱבַט", זה שאין לו, ואינו רוצה להתפרנס, שנותנים לו לשום הלוואה, וחוזרים ונותנים לו לשום מתנה.

ולדברי חכמים, אמנם מתחילה מפצירים בו שיטול לשם מתנה, אולם אם עומד בסירובו, ואינו רוצה ליטול מהצדקה במתנה, נותנים לו בהלוואה גמורה, על מנת שיחזיר.

ואמר רבי שמעון, שכשאינו רוצה להתפרנס מהצדקה במתנה, אלא בהלוואה, יש לחוש, שאם יאמרו לו, אם אינך רוצה במתנה נתן לה בהלוואה, לא ירצה לקחת, כי יאמר, אינם מתכוונים לכך, אלא רוצים לתת לי מתנה בהערמה, וכדי שלא יאמר כן, אומרים לו, אם רוצה אתה הלוואה, הבא משכון, ובכך תזוה דעתו עליו, לומר, דעתם לחזור ולגבות הימני, הואיל ותבעוני משכון, והרי זו הלוואה גמורה, ומעתה אף אם לא יהיה לו משכון, ויאמר להם אין לי משכון, והם יאמרו לו אם כן טול הלוואה בלא משכון, עדיין יהיה סבור שנטול בתורת הלוואה, שהרי מתחילה בקשו משכון, ונמצא שאפילו בלא משכון יטול בלא בושת, כי סבור שזו הלוואה גמורה.²

יש לו ואינו רוצה להתפרנס משלו

לדברי תנא קמא, מי שיש לו להתפרנס משל עצמו, ואינו רוצה להנות משל עצמו אלא משל צדקה, ומסגף עצמו ברעב שלא להנות משל עצמו, נותנים לו מהצדקה, ואומרים לו שזו נתינה גמורה, ולאחר מותו נפרעים מנכסיו.

וכן דרש רבי יהודה את הכתוב "וְהֶעֱבַטְנוּ", זה שיש לו, ואינו רוצה להתפרנס, שנותנים לו לשום מתנה, וחוזרים ונפרעים הימנו לאחר מיתה.

² ויליע"ע אם דעת רבי שמעון חכמים, או כרבי מאיר ורבי יהודה.

ולדברי רבי שמעון, מי שיש לו משל עצמו, ואינו רוצה להתפרנס משל עצמו, אין נזקקים לו. והכתוב "וְהֶעֱבַט וְהֶעֱבַטְנוּ", לא בא ללמד שיתנו לו משל צדקה, אלא דברה תורה כלשון בני אדם.³

מר עוקבא ואשתו נכנסים לכבשן האש מפני העני

בשכנותו של מר עוקבא היה עני, שהיה מר עוקבא רגיל להשליך לו בכל יום ארבעה זוזים בחור שבמפתן הדלת, שהציר סובב בו.

יום אחר אמר אותו עני, אלך ואראה מי עושה בי טובה זו. ואותו יום אחר מר עוקבא הלכת לבית המדרש, ובאה אשתו עמו. כיון שראה העני שמר עוקבא מטה עצמו למפתן ביתו [של העני], יצא העני אחריו.

לא רצו מר עוקבא ואשתו שהעני יראה אותם ויתבייש מהם, ורצו מפניו, ונכנסו לתוך כבשן⁴ שהיה גרוף אש, [כפי שיתבאר בעז"ה להלן, שנוח לו לאדם שימסור עצמו לתוך כבשן האש, ואל ילבין פני חברו ברבים], והיו רגליו של מר עוקבא נשרפות מהכבשן, אמרה לו אשתו, טול רגליך, והנח על רגליי, שרגליה לא נכוו מהכבשן, ורגליו נכוו בו.

חלשה דעתו של מר עוקבא, על שלא היה בדרגת אשתו, ואמרה לו, אני מצויה בתוך הבית, ועניים מוצאים אותי, והנאתי מזומנת להם, שאני מחלקת לחם ובשר ומלח, אבל אתה נותן מעות לעניים, והם טורחים וקונים סעודה, ולכן זכותי גדולה.⁵

חומרת מלבין פני חברו ברבים

כשיצאה תמר לשריפה על פי ציווי יהודה, "וַיֹּאמֶר קְהֹל הַיִּשְׂרָאֵל וְתִשְׂרֹף" (בראשית ל"ח כ"ד). נאמר, "הוא מוצאת" וְהִיא שִׁלְחָה אֶל חָמִיָּה לֵאמֹר לֹאִישׁ אֲשֶׁר אָלָהּ לוֹ אֲנֹכִי הִרָה וְתֹאמַר הִכָּר נָא לְמִי הַחֲתָמִת וְהַפְתִּילִים וְהַמְּטָה הָאֵלָהּ" (בראשית ל"ח כ"ה), הרי שלא אמרה בפירוש, אלו הסימנים של יהודה, ולו אני הרה, אלא "לֹאִישׁ אֲשֶׁר אָלָהּ לוֹ אֲנֹכִי הִרָה", שכך אמרה, אם יודה, מוטב, ואם לאו, אסרף, ולא אלבין פניו.

וממעשה זה למדו חכמים, שנוח לו לאדם שימסור עצמו לתוך כבשן האש, ואל ילבין פני חברו ברבים.

- י"א שעניין זה אמרו מר זוטרא בר טוביה אמר רב.

² ואם תאמר, והא לית ליה לרבי שמעון, דברה תורה כלשון בני אדם ... ואומר ר"י, דכל היכא דאיכא למידרש דרשינו, ולא אמרינן דברה תורה כלשון בני אדם, אלא הכא, דלא מסתבר ליה למדרש כרבנן, דקרא משמע דבאין לו מיירי, כדכתיב די מחסורו. [תוס'].

³ לשון הגמרא "אתונא", ובכל מקום אתונא הוא כבשן. אמנם בהמשך פירש רש"י שנכנסו לתנור. ויליע"ע בדבר.

⁴ ולכאורה יל"ע במה נחה דעתו, והלא חיזקה את מה שראה, שאמרה שזכותה גדולה מזכותו. ואפשר שחולשת דעתו היתה, שמא לא עשה מה שהיה לו לעשות, אבל עכשיו שאמרה לו, שהחילוק בינה לבינו שהיא בבית והוא לא, שוב לא היה אכפת לו במה שזכותה גדולה, כי לעולם היה בוחר ללכת לבית המדרש, ושתהא זכותו מועטת בצדקה, ממה שישאר בבית לעשות צדקה, ויפסיד זכותו בתורה.

⁵ רבינו חננאל גריס "מוצת" בלא אלי"ף, לשון "ויצת אש בציון". [תוס'].

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון ח25
מסכת כתובות ס"ה – ע'
י"ט ניסן – כ"ד ניסן

דף ס"ח

- וי"א שעניין זה אמרו רב הונא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא.

- וי"א שעניין זה אמרו רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי.

מר עוקבא שולח לעני לפי מה שהוא מפונק

בשכנותו של מר עוקבא היה עני, שהיה מר עוקבא רגיל לשלוח לו ארבע מאות זוז בכל ערב יום כיפורים. שנה אחת שלח את הכסף ביד בנו. חזר בנו, ואמר, אין העני צריך לכך. שאל אותו מר עוקבא, מה ראית שהגעת למסקנה זו? והשיב הבן, ראיתי שמזלפים לו יין ישן, [שהוא יקר]. אמר מר עוקבא, אם כן, העני הזה מפונק הרבה, ולא די לו במה שאני רגיל לשלוח לו. הכפיל את הסכום, ושלח לו.

צדקה שנתן מר עוקבא לפני מותו

כשעמד מר עוקבא למות, אמר, הביאו לי חשבונות צדקה שעשיתי, ומצא שהיה כתוב בהם, שבעת אלפים דינרי מקום הנקרא סיאנק, אמר, צדה קלה הכינותי לדרך רחוקה שאני יוצא לה [=זוודאי קלילי ואורחא רחיקתא], עמד ובזבז חצי מרכושו לצדקה.

ואף שאמר רבי אילעאי, באושא התקינו, המבזבז, אל יבזבז יותר מחומשו, לא התקינו כן אלא במבזבז לצדקה בחייו שאם יבזבז יותר עלול לרדת מנכסיו, אבל לאחר מותו יכול לתת יותר.^א

רבי אבא נותן צדקה בלא לראות למי

רבי אבא היה צורך זוזים בסודרו, ומשליכו לאחוריו, והולך לבין העניים, ובודק שאין אחוריו רמאי העושה עצמו עני, וכשהיה רואה שיש אחריו רק עניים ממש, היה משליך את המעות, והם באים ונוטלים.^ב

בואו ונחזיק טובה לרמאים

בשכנותו של רבי חנינא היה עני, שהיה רבי חנינא רגיל לשלוח לו ארבעה זוזים בכל ערב שבת. פעם אחת שלח את הכסף ביד אשתו. חזרה ואמרה, אינו צריך. שאל אותה, מה ראית שהגעת למסקנה זו? ואמרה, שמעתי שהיו אומרים לו, במה תרצה לסעוד היום, בטלי כסף^ג או בטלי זהב? [כלומר במפות של פשתן לבנות, או בשל משי צבועות].^ד

אמר רבי חנינא, זהו שאמר רבי אלעזר, בואו ונחזיק טובה לרמאים, שלולא הם, היינו חוטאים בכל יום כשאנו מעלימים עין מן העניים, [כפי שיתבאר בסמוך שדבר זה הוא חטא גדול], אבל עכשיו, יש לנו להשיב, שהרמאים גורמים לנו לעשות זאת.

חטא המעלים עיניו מן הצדקה

לדברי רבי אלעזר, כל המעלים עיניו מהצדקה, חוטא הוא, שנאמר, "השֹׁמֵר לֶדָר עֵינָיו יִהְיֶה דָר עִם לִבָּבָהּ בְּלִיעֵל לְאִמֹר קִרְבָּה שְׁנַת הַשְּׂבַע שְׁנַת הַשְּׂמֵטָה וְרָעָה יַעֲקֹב בְּאֶחָד הָאֲבִיו וְלֹא תִתֵּן לוֹ וְקָרָא עֲלֵיךְ אֵל ה' וְהָיָה בְּךָ חֲטָא" (דברים ט"ו ט).

וכך שנה רבי חייא בר רב מדיפתי, רבי יהושע בן קרחה אומר, כל המעלים עיניו מן הצדקה, כאילו עובד עבודת כוכבים, שנאמר במעלים עינו מהצדקה, "השֹׁמֵר לֶדָר עֵינָיו יִהְיֶה דָר עִם לִבָּבָהּ בְּלִיעֵל", וכן נאמר בענין עיר הנדחת, "וְיָצְאוּ אֲנָשִׁים בְּנֵי בְלִיעֵל מִקִּרְבָּהּ וַיִּדְיָחוּ אֶת יִשְׂבִי עִירָם לְאִמֹר נִלְכָה וְנַעֲבָדָה אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא יִדְעָתֶם" (דברים י"ג ט"ד), ומעתה כשם שעוון עיר הנדחת הוא עבודת כוכבים, כך עוון מעלים עיניו מהצדקה, הרי היא כעבודת כוכבים.

העושה עצמו כאילו הוא בעל מום או עני

המסמא את עינו, [כלומר, עושה עצמו כאילו עינו סמויה], והמצבה את בטנו, [כלומר, עושה עצמו כאילו בטנו צבה], והמקפח את שוקו, [כלומר, עושה עצמו כאילו שוקו קווצה], אינו נפטר מן העולם עד שיבא לידי כך.

וכן, המקבל צדקה ואין צריך לכך, סופו אינו נפטר מן העולם עד שיבא לידי כך.

עני שאין מאתים זוז ויש לו בית וכלי תשמיש יקרים

מתנות עניים, כגון לקט שכחה ופאה ומעשר עני, ניתנים לעניים. ומבואר במסכת פאה, שעני הוא זה שאין לו מאתים זוז. ואמרו שם, שכל שאין לו מאתים זוז במעות, הרי זה עני, ונוטל לקט שכחה ופאה, אף על פי שיש לו בית וכלי תשמיש, שיכול למוכרם, ויהיו לו יותר ממאתים זוז, כי אין מחייבים אותו למכור את ביתו ואת כלי תשמישו לצורך כך.

אמנם בברייתא מבואר, שאם היה משתמש בכלי זהב, יש לו למוכרם, ולהשתמש בכלי כסף או בכלי נחושת, וכל שיכול למכור כליו, ולקנות כלים פחותים, ועל ידי זה יהיו לו מאתים זוז, אינו עני, ואינו נוטל לקט שכחה ופאה.

ונאמרו שלושה אופנים ליישב את המשנה עם הברייתא.

א. לדברי רב זביד אם יש לו כוסות וקערות, אינו מחויב למכור ולקנות פחותים מהם, כדי שיהיו לו מעות, כי יכול לומר, מאוסים עלי כוסות וקערות פחותים מאלו, אבל אם יש לו מטה ושלחן, ויכול למוכרם, לקנות

^א לשון הגמרא, "אבל לאחר מיתה לית לן בה", ולכאורה הכוונה למצווה לתת מנכסיו לצדקה אחר מותו, אולם מלשון המעשה במר עוקבא, משמע שבחייו קם ובזבז חצי ממונו לצדקה, ואם כן גם סמוך למותו רשאי לעשות כן. ויל"ע בדבר.

^ב אפשר צריך לומר, "משליך את הסודר והם מתירים ונוטלים".

^ג והא דלא עייפינהו ושדרינהו כמו מר עוקבא דלעיל, משום דבהנך דברים לא שייך פינוק, אלא ודאי עשיר היה. [תוס'].

^ד מפה צבועה בתולעת שני אדומה כזהב. [תוס'].

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת **אלישבע שולביץ** ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון ח25
מסכת כתובות ס"ה – ע'
י"ט ניסן – כ"ד ניסן

זולים מהם, ויהיו לו מאתים זוז, עליו לעשות כן, ואינו נחשב עני.

והקשו על דברי רב זביד, שכן אם כוסות וקערות אינו מחויב למכור, כי יאמר, פחותים מהם מאוסים לו, כמו כן מטה ושלחן איז לחייבו למכור, כי יאמר, פחותים מהם אינם טובים לו.

ג. ולדברי רבא בריה דרבה, הכלים שמחייבים אותו למכור לקנות פחותים מהם, ולהתפרנס במעות, הם כלים שאין שום צורך בכך שיהיו יקרים, כגון שהיתה לו מחרשה של כסף [הוא כלי שמגרד בו את גבו], אבל כל שאר כלים שמשמש בהם, אין לחייבו למכור לקנות פחותים מהם.

ג. ולדברי רב פפא, כל שאין לו מאתים זוז, רשאי ליטול לקט שכחה ופאה, אף על פי שיש לו כלי תשמיש שיכול למכור ולהתפרנס מהם, כי אין מחייבים אדם למכור כלי ביתו כדי שלא יחשב עני. אבל מי שהיו לו מאתים זוז, ונטל לקט שכחה ופאה, שבי"ד גובים ממנו מה שנטל, אם אין לו מה לשלם, ימכור כליו לקנות בהם פחותים וישלם מה שלקח שלא כדין, שכדי לשלם גנבתו יש לו למכור כליו היקרים להשתמש בפחותים.^א

כן פירש רש"י את דברי רב פפא. ורבינו תם מפרש, שהבא ליטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני, שהם דברים של הפקר, נחשב עני גם אם יש לו בית וכלי תשמיש, ואין מחייבים אותו למכור, אבל הבא ליטול מקופה של צדקה, אין נותנים לו, אלא תחילה ימכור ביתו וכלי תשמישו, ורק כשלא יספיקו לו, יתנו לו מקופה של צדקה.^ב

יתומה שנתנו לה אחיה נדוניה קטנה

להלן יתבאר בעזה"י, שיתומה שמת אביה, ובאה להינשא, נוטלת עישור מנכסי אביה לנדונייתה, ומבואר במשנתנו שאם השיאיה אמה או אחיה וכתבו לה נדוניה של מאה זוז או חמישים זוז, אף על פי שהסכימה, אין מחילתה מחילה, וכשתגדל היא מוציאה מהם מה שהיה ראוי לה מתחילה.

נדוניית יתומה

כבר נתבאר בדף נ"ב, שיש לאדם לתת נדוניה לבתו, והשיעור הראוי לתת לה, הוא עישור נכסים, אמנם חכמים לא חייבו כל אדם לתת דווקא שיעור זה, והרשות ביד כל אחד לתת כפי שירצה.

והנה יתומה שמת אביה, ובאה להינשא, יש לה ליטול נדוניה מנכסיו, ונחלקו חכמים, כמה תיטול מנכסיו.

לדעת רבי יהודה – יש לנו לאמוד דעתו של אב, כמה היה רוצה לתת לבתו, וכך ייתן לה. בין שהוא יותר מעישור נכסים, ובין שהוא פחות מעישור נכסים. וכן הדיון, בין אם כבר השיא בת אחת, ונתן לה שיעור שונה מעישור נכסים, שיש לנו לומר, מן הסתם גם לזו היה רוצה לתת כמו שנתן לראשונה, ובין

^א אף על גב דהוי ממון שאין לו תובעין, איכא למימר דמשום קנסא גובין ממנו, ואפילו אם תמצי לומר בעלמא כהאי גוונא בבעל חוב מסדרין, ואין מחייבין אותו למכור, הכא משום קנסא, מחייבין אותו למכור. [תוס'].

^ב וקשה קצת, דמשנה דאין מחייבין אותו למכור גבי לקט שכחה ופאה, ומשמע דברייתא נמי דמחייבת אותו למכור גבי לקט שכחה ופאה מתניא. [תוס'].

כשעדיין לא השיא שום בת לעולם, יש לנו לשער כמה היה האב רוצה לתת, וכך יתן לזו.

ולדעת חכמים – מאחר שהאב כבר מת, אין אנו יכולים לאמוד דעתו, מה היה רוצה לתת לזו, ואפילו כבר השיא בת אחת, וראינו כמה נתן לה, כי פעמים אדם משנה דעתו, ומתחילה רצה לתת כך ועכשיו אחרת, ולכן בכל אופן נותנים לבת את השיעור שהורו חכמים עליו שהוא הראוי ביותר, כלומר עישור נכסים.

ואמר שמואל כרבי יהודה, שבת יתומה שבאה להינשא, נותנים לה נדוניה כפי מה שאנו מעריכים את אביה, אם היה קמצן או ותרן [=לפרנסה שמין באב].

ורבא שאל מרב חסדא האם ידרוש משמו, שהלכה כרבי יהודה. והשיב לו רב חסדא, יהי רצון, שהרבה מאמרים נכונים וטובים כאלו תדרשו משמי.

ומבואר שגם לדעת רבא, רק כשניתן לאמוד דעתו של אב, נותנים לבת כפי מה שאמדו, אבל כשלא ניתן לאמוד דעתו של אב, נותנים לבת עישור נכסים.

וזו היא דעת רבי, שאמר, שנותנים לבת עישור נכסים, כשאין לדעת מה היתה דעת האב, אבל כשניתן לדעת, נותנים לה כפי מה שאומדים דעתו, וכן עשה רבי עצמו, שאמד דעת אב, ונתן לבתו אחד משנים עשר בנכסים.

מזונות ופרנסה

נתבאר, שלדעת הרבה חכמים, כשנותנים ליתומה נדוניה מנכסי האב, אומדים דעת האב כמה היה רוצה לתת לה, וכך היא נוטלת.

ומבואר, שגם לדעתם, דווקא מה שנותנים לה לנדוניה תלוי בדעת האב, כי אינו מחויב לה, ולפיכך אין לתת אלא מה שאנו אומדים שהיה רוצה לתת, אבל מזונות של אכילה ושתייה, ופרנסת מלבושים ובגדים, שהאב מחויב בהם מתנאי כתובה, ואינם תלויים בדעתו, אין אומדים דעת האב, אלא לפי הנכסים שהניח האב, כך נותנים לה.^א

היו מספר בנות נוטלות עישור אחר עישור

נתבאר שלדעת רבי בת יתומה הבאה להינשא נוטלת עשירית מנכסי האב לנדונייתה.

ואם היו מספר בנות, אין אומרים כל אחת נוטלת עשירית ממה שהניח האב, כך שאם היו עשר בנות נוטלות את כל מה שהניח האב, אלא הראשונה נוטלת עשירית מהכל, והשניה נוטלת עשירית ממה שנשאר אחר הראשונה, ושלישית נוטלת עשירית ממה שנשאר אחר השניה, וכן כולן, ונמצא שאם היו עשר בנות כך כל אחת נוטלת כפי המפורט בטבלה להלן:

בנות	היה	לקחה עישור	נשאר
1	100	10	90
2	90	9	81

^א אם עני הוא, נותנין לה כפי מה ששנינו באף על פי, במשרה את אשתו על ידי שלישי, ואם הנכסים מרובים, הכל לפי הכבוד. [רש"י].

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת **אלישבע שולביץ** ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון ח25
מסכת כתובות ס"ה – ע'
י"ט ניסן – כ"ד ניסן

חילוק בין גביית נדוניה לבין גביית מזונות

אמר רב הונא אמר רבי, פרנסה [=נדוניה] אינה כתנאי כתובה [=מזון האשה והבנות], כלומר יש חילוק בין גביית נדוניה אחר מיתת האב, לבין גביית מזון האשה והבנות אחר מיתתו.

א. לענין גבייה מנכסים שמכרו בנים.

מתחילה רצו לומר, שהחילוק שלימד רבי, בין גביית נדוניה לבין גביית מזונות הוא, שאת הנדוניה הבת גובה גם מנכסי האב שמכרו הבנים אחר מותו, שהנכסים הללו נשתעבדו לה לגביית הנדוניה², אבל את המזונות אין הבנות גובות מנכסים שמכרו האחים, אף על פי שחוב המזונות קדם למכירה, כי כן היא תקנת חכמים, שמאחר שחוב המזונות אינו דבר קצוב, לא ידעו הלקוחות להיזהר, ולכן נכסים שמכרו האחים אינם משתעבדים למזונות.

אולם דחו זאת, כי אף שאמת הוא, שבדבר זה יש חילוק בין גביית הנדוניה לגביית המזונות, ודאי לא בא רבי ללמד זאת, שכן מעשים בכל יום שגובים הנדוניה מנכסים שמכרו אחים, ומזונות אין גובים מהם, ודין מפורסם הוא, ולא היה רבי צריך ללמדו³.

ב. לענין גבייה ממטלטלין.

לפיכך רצו לומר, שהחילוק שלימד רבי, בין גביית נדוניה לבין גביית מזונות הוא, שאת הנדוניה הבת גובה גם ממטלטלין שהניח האב ומזונות אינה גובה אינה מקרקעות שהניח.

ודחו זאת, כי לדעת רבי **אין הדבר כן**, וגם נדוניה וגם מזונות, היא גובה, בין מקרקעות ובין ממטלטלין. (ובדף ס"ט יתבאר בעזה"י, אם הכל מודים לו בזה, או שנחלקו עליו).

ג. כשהאב מצווה שלא יתנו.

מסקנת הגמרא, שהחילוק בין נדוניה לבין מזונות הוא, שאם אמר האב בשעת מיתתו, "לא יזונו בנותי מנכסי", אין שומעים לו, כי כבר נתחייב להם בתנאי כתובה. אבל אמר בשעת מיתתו, "לא יטלו בנותי נדוניה מנכסי", שומעים לו, שהרי אינו מחויב להן כלום, אלא שכשלא אמר דבר, אנו אומרים, וודאי רצה לתת להן כשאר בני אדם, ומחמת רצונו שרצה לתת, נתחייבו בניו בכך, אבל כשגילה דעתו שאינו רוצה לתת, אין הבנים חייבים לה דבר⁴.

72.9	8.1	81	3
65.61	7.29	72.9	4
59.049	6.561	65.61	5
53.1441	5.9049	59.049	6
47.82969	5.31441	53.1441	7
43.046721	4.782969	47.82969	8
38.7420489	4.3046721	43.046721	9
34.86784401	3.87420489	38.7420489	10

ונמצא שהבת העשירית מקבלת מעט יותר משליש ממה שקבלה הבת הראשונה⁵.

ואם באו כולן יחד, מאחר שאין אחת קודמת, יש לכולן יחד את העישורים של כולן, כלומר נוטלות מהנכסים את עשר העישורים הללו שהם יחד 65.13215599 וכל בת נוטלת עשירית מזה, ונמצא שכל בת נוטלת 6.513215599.

עד מתי הבת נוטלת נדוניה מנכסי האב שמת

כבר נתבאר בדף נ"ג, שמתנאי כתובה הבנות ניזונות מנכסי האב אחר מותו, עד שיבגרו, או עד שינשאו, אבל משבגרו או נישאו, איבדו מזונותיהן.

ונחלקו חכמים לענין הנדוניה שהבנות נוטלות מנכסי האב כשהן באות להינשא, האם הן נוטלות זאת גם כשהן נישאות אחר שבגרו, או רק כשהן נישאות בקטנות או בנערות.

לדעת רבי – כשם שהבנות הקטנות והנערות נוטלות נדוניה מנכסי האב שמת, כך גם הבנות הבוגרות נוטלות נדוניה מנכסי האב שמת. ואמר רב נחמן, אמר לי הונא, הלכה כרבי.

ולדעת רבי שמעון בן אלעזר – אין הבנות נוטלות נדוניה מנכסי האב שמת, אלא כשהן נישאות בקטנות או בנערות, אבל משבגרו או נישאו אף בנערות, נסתלקו מרשות האב לגמרי והפסידו נדונייתן. ואם אינן רוצות להפסיד את הנדוניה, שוכרות להן בעלים, שישאו אותן קודם בגרות, ומוציאות נדונייתן מנכסי האב.

ומה שנתבאר שלדעת רבי, אפילו בוגרת או נישאת בנערות לא אבדה נדונייתה, כל זה כשאמרה בפירוש כשנישאת או בבגרות שאינה מוותרת על הראוי לה, אבל אם כשנישאת או בגרה נתנו לה פחות מהראוי לה, ולא אמרה כלום, מחלה על השאר, ואינה יכולה לתבוע כלום. [שלא כקטנה שאין מחילתה מחילה, ויכולה לתבוע את הראוי לה, גם אחר שנישאת, ונתנו לה פחות בהסכמתה].

ואם היתה ניזונית מנכסי יתומים לאחר נישואין, אף על פי שלא אמרה בפירוש שאינה מוותרת על הראוי לה לנדונייתה, לא הפסידה, כי אנו אומרים, מאחר שהיתה נוזנית מהם, היתה בושה למחות, ובאמת לא מחלה להם על הראוי לה. ואם נישאת בבגרות אפילו בניזונית מחלה אם לא מחתה בפירוש.

² ואם תאמר, וכי משום דנישאת קודם, דנפשה שקלה, למה לא נחשוב על פי הבנות הנותרות, כאילו היו כולן נישאות בבת אחת. ויש לומר דעישור נכסים יחבינן משום דסתם בני אדם כך נותנים לבנותיהם, ואילו היה האב קיים, היה נותן עישור נכסים לראשונה, ולא היה פוחת לה בשביל האחרות הנשארות. [תוס'].

² דשויהו רבנן כבעל חוב בעישור נכסים משמת האב. [רש"י].

³ ואם תאמר, דלמא הא דמעשים בכל יום, היינו משום דרבי אמרה. ויש לומר, שאמרה רב הונא בבית המדרש לשום חידוש משמו של רבי ... אף על גב דרב מספקא ליה, ורבי יוחנן נמי פליג לקמן ... בימי רב לא איפשיטא אותה הוראה עדיין. [תוס'].

⁴ תימה, דאמאי לא קאמר נמי דפרנסה אינה כתנאי כתובה לענין דאם נישאו או בגרו איבדו מזונותיהן ולא איבדו פרנסתן, כדאמר רבי גופיה לעיל, ולענין דפרנסה שמין באב לרבי אי אמידניה ומזונות אמרינן לעיל דאין אומדין אם היה אב כו' אלא שמין את הנכסים ונותנין להן. ויש לומר דהנך פשיטא ליה, ואיכא למיפרך והא מעשים בכל יום כו' כדפריך לעיל. ורבינו תם תירץ, דלענין נישאו או בגרו דאיבדו מזונות ולא פרנסה לא בעי לאוקמא, דאם כן תרתי דרב הונא למה לי, דהא לעיל קאמר רב נחמן אמר לי הונא הלכה כרבי, וליכא למימר דהיינו הך גופא דקאמר לעיל דהא לעיל לא קאמר בהאי לישנא, והא דלא מוקי נמי אשמין לפרנסה ולא למזונות איכא למימר דהיינו הא דקאמר לכדנתיא האומר אל יתפרנסו כו' דהא בהא תליא כדפרישית לעיל, דכיון דאב אינו יכול להפקיע מזונות לא שייך למימש ביה דאין תלוי ברצונו, אבל פרנסה

וחולקת בשווה כל הנכסים שהניח הבן.

דף ס"ט

גביית נדוניה ומזונות מנכסים שמכרו הבנים

כבר נתבאר, שמי שמת והניח בנים ובנות, הבנים יורשים את נכסיו, אבל הבנות נוטלות מהם את הראוי להן לנדונייתן, וכן ניזונות מהנכסים הללו.

ורב שלח לרבי אגרת שלומים, ובתוכה שאל אותו² מה הדין אם שעבדו האחים את הנכסים הללו לאחרים, האם הבנות נוטלות מהם נדוניה ומזונות או לא.

וביאר, שרב הסתפק בשני אופנים. (א) כשהאחים מכרו את הנכסים לאחרים. (ב) כשהאחים לוו ומשכנו את הנכסים הללו להלוואות. האם בשני האופנים הללו מאחר שחוב הבנות קדם הן גובות נדוניה ומזונות מהנכסים הללו או לא. [ובכוונה כלל בדבריו את שני האופנים הללו כי אם היה שואל על מכירה והיה רבי משיב לו שאינן גובות ממה שמכרו הבנים עדיין היה מסתפק מה הדין כשרק משכנו וכן אם היה שואל על משכון והיה רבי משיב לו שהן גובות ממה שמשכנו האחים עדיין היה מסתפק מה הדין כשמכרו לגמרי].

ורבי השיב, שבשני האופנים הללו, **הבנות גובות נדוניה מהנכסים**, כי שעבדו הבנות קדם, ובשני האופנים הללו, **אין הבנות גובות מזונות מהנכסים** הללו מחמת תקנת חכמים, כפי שנתבאר בדף ס"ח.

ורבי יוחנן אמר, שגם נדוניה וגם מזונות אין הבנות גובות מהנכסים הללו. ונסתפקו בגמרא, אם רבי יוחנן ידע את דברי רבי, ובכל זאת חלק עליו, או שלא ידע מדברי רבי, ואם היה יודע, היה חוזר בו, שלא לחלוק בזה על רבי.

נטלה האחת עישור נכסים

ושבו זכו שתייהן בכל הנכסים

נתבאר, שמי שמת והניח בנים ובנות, הבנים יורשים את הנכסים, והבנות נוטלות מהנכסים נדוניה, עישור נכסים. אך אם לא הניח האב בנים אלא בנות, הבנות יורשות את כל הנכסים בשווה, ושוב אין כאן עישור נכסים, אלא כל אחת נוטלת חלקה בירושה, ותו לא.

ונחלקו חכמים, מה הדין, כשמתחילה כשמת האב, הניח בן ושתי בנות, וירש הבן את הנכסים, ולאחר מכן נישאת הבת הראשונה, ונטלה עישור נכסים מנכסי הבן כדן, ולאחר מכן מת הבן, ובכך חזרו הבנות וירשו את כל הנכסים. האם מאחר שכשמת האב היו שתי הבנות ראויות לעישור נכסים, הבת השנייה נוטלת תחילה את מה שהיה ראוי לה, וחולקות את שאר הנכסים בשווה. או מאחר שכבר באו הנכסים לכל אחת בירושה, שוב אין זו מוציאה מזו עישור נכסים, ושניה הפסידה עישור שלה.

רבי יוחנן אמר, ששניה ויתרה, כלומר הפסידה עישור נכסים שהיה ראוי לה,

² דתלוי ברצונו שמין בו. [תוס']

³ לשון הגמרא "תלה ליה רב לרבי בניי חטי" ופירש רש"י, שלח לו אגרת שלומים, ותלה שאלה זו בין השיטים כלומר בין השורות. ור"ח פירש, שאלות הרבה שאלו, והיו אגרות תפורות זו לזו, ובין אותם תפירות כתב שאלה זו. [עיי רש"י ותוס']

כח הבת בעישור נכסים

נתבאר שמי שמת והניח בנים ובנות אף שהבנים יורשים את כל הנכסים, הבנות נוטלות עישור נכסים לנדונייתן.

לדעת אמיתר, כשתקנו חכמים לבת ליטול עישור נכסים, תקנו לה שתזכה בעישור נכסים **כירוש**, ומאחר שהיא נחשבת כירוש את עישור הנכסים, נוטלת את המגיע לה כירוש הנוטל חלקו עם האחרים, שנוטל חלק בקרקע בין כולם, **ואינם יכולים לומר לה**, קחי מעות ולא קרקע, או קחי קרקע זו ולא אחרת, **אלא כוחה ככוחם בכל הנכסים**, ליטול עשירית מהם.

ולדעת רב אשי, כשתקנו חכמים לבת ליטול עישור נכסים, תקנו לה שתזכה בעישור נכסים **כבעלת חוב**, כלומר היורשים משתעבדים לשלם לה מהנכסים סכום השווה לעישור נכסים, אבל אינה זוכה בנכסים עצמם **ולפיכך** אם ירצו, **יכולים לתת לה מעות תחת קרקע**, או לבחור לה איזה קרקע שירצו הם.

ואמרו, שלבסוף חזר בו אמיתר, והודה לרב אשי, שכח הבת בעישור הנכסים **כבעלת חוב**, ולא כירוש. שכך אמר רב מניומי בריה דרב ניחומי, אני הייתי עומד לפני אמיתר, ובאה אשה לפניו, שהיתה תובעת עישור נכסים מאחיה, והיו האחים אומרים, שאם היה להם מעות, היו מסלקים אותה במעות, ולא נותנים לה קרקע, ולא אמר להם אמיתר שטועים הם, ואם כן ודאי חזר בו³, והודה, שכך הוא האמת, ואם היה להם מעות, היו מסלקים אותה במעות.

² יש להסתפק, היכא דאיכא עשר בנות, דליכא רווח ביתא, מהו. [תוס']

³ מכאן רגיל רבינו תם, כשהיה יושב בדן, ואחד מבעלי דיניו מגום לחבורו, ואומר, כך וכך תתייב לי בדן, רגיל היה רבינו תם לומר, שקר אתה דובר, כי לא יתחייב. שאם אין לו לדיין לומר כן, מה היה מוכיח רב מניומי מדאשתיק אמיתר. [תוס']

כן, וכך תאמר לו, "ענן ענן, מהיכן אתה אומר לי להגבותה, מקרקעות או ממטלטלין, ועוד שאלה לי אליך, מי יושב בראש בבית מרוזח".

הלך רב ששת לפני רב ענן, ואמר לו, "מר רבה, ורב הונא רבה דרבה", כלומר אתה רב, ורב הונא רבך, ונידה אותי אם לא אומר לך כדברים הבאים, ואם לא שהיה מנדה, לא הייתי אומר לך, [כל זה הקדים, כדי שלא יעסעעו עליו רב ענן על שנעשה שליח בדבר], ואלו דבריו, "ענן ענן ממקרקעי או ממטלטלי, ומאן יתיב בי מרזיחא ברישא".

הלך רב ענן לפני מר עוקבא, ואמר לו, ראה היאך שלח לי רב הונא, "ענן ענן" לשון בזיון¹, ועוד ענין זה ששאל אותי מי יושב בבית מרוזח בראש, איני יודע מהו מרוזח.

אמר לו מר עוקבא, אמור לי נא תחילת המעשה איך היה. וסיפר לו רב ענן היאך שלח תחילה לרב הונא.

אמר לו מר עוקבא, אדם שאינו יודע מהו בית מרוזח שולח לרב הונא "הונא חברינו"?

בית מרוזח

נתבאר, שרב הונא שאל את רב ענן, מי יושב בבית המרוזח בראש, ולא ידע רב ענן מהו בית מרוזח.

וביארנו בגמרא, שבית מרוזח הוא בית האבל, שהאבל קרוי מרוזח, כמבואר בכתוב, "כִּי כֹה אָמַר ה' אֶל תְּבוּא בֵּית מְרוֹזֵחַ וְאֶל תִּלְדֶּךָ לְסָפוּד וְאֶל תִּנְדֶּךָ לָקֶם פִּי אֶסְפְּתִי אֶת שְׁלוֹמִי מֵאֵת הָעַם הַזֶּה כָּאֵם ה' אֶת הַחֶסֶד וְאֶת הַרְחֻמִּים" (ירמיהו ט"ז ה').

מי יושב בבית האבל בראש

כשהיו יושבים בבית האבל, היה ניכר מי הוא היושב בראש, שהגדול מיסב במטה אחת לראש השלחן, ושני לו במטה אחרת למטה הימנה. וכבר נתבאר, שרב הונא שאל מרב ענן מי יושב בבית האבל בראש, ולא ידע רב ענן להשיב על כך. ומבואר בגמרא, שהאבל הוא יושב בראש.

- לדברי רבי אבהו, ענין זה שהאבל מיסב בראש, למד מהכתוב, "אֶבְחַר דָּרְכָם וְאֶשֶׁב ראש וְאֶשְׁכֹּן כְּמִלְךָ בְּגִדוֹד כְּאֶשֶׁר אֲבָלִים יִנְחִס" (איוב כ"ט כ"ה), וביאר רב נחמן בר יצחק, שיש לדרוש את המילה "יִנְחִס" כמו "יִנְחִס"², ומכאן שהאבל

אמנם בדבר זה הוסיפו ונסתפקו, האם הבת נחשבת כבעלת חוב של האב, ואינה גובה אלא מזיבורית, ובשבועה שלא גבתה עדיין, ככל בעלי חובות של אב הבאים לגבות מהיתומים, או שהיא נחשבת כבעלת חוב של אחים עצמם, וגובה מבינונית, ובלא שבועה, ככל בעלי חובות הבאים לגבות מהחייב עצמו.

ומסקנת הגמרא, שהבת נחשבת כבעלת חוב של האחים, שכן יש ללמוד מהוראת רבינא בגביית עישור נכסים של בת רב אשי. שרב אשי היו לו שני בנים, (א) מר (ב) ורב סמא, ומת רב סמא בחיי רב אשי, ולו בן, ולפיכך כשמת רב אשי, ירשו אותו (א) מר בנו, (ב) ונכדו בנו של רב סמא. וכשבא רבינא להורות מהיכן תגבה בתו של רב אשי עישור נכסים, אמר, שמחלקו של מר תיטול בינונית בלא שבועה, שכן היא נחשבת כבעלת חוב של מר אחיה, אבל מבנו של רב סמא לא תגבה אלא זיבורית בשבועה, שהרי היא בעלת חוב של רב סמא, ומאחר שרב סמא מת, והיא באה לגבות מבנו, דינה כבאה לגבות מיתומים, שגובה זיבורית ובשבועה.

מהיכן גובים עישור נכסים

אשה אחת שהיתה בעירו של רב נחמיה בריה דרב יוסף, היה לה ליטול עישור נכסים מנכסי אביה בעירו של רבה בר רב הונא, ובאה לפני רב נחמיה, שישלח לרבה שישתדל בעניינה, וכך שלח רב נחמיה לרבה, "כשתבוא אשה זו לפניך, גבה לה עישור נכסים מנכסי אביה, ואפילו מאיצטרובלא", כלומר ממושב אמת הריחיים, שגם דבר זה נחשב כקרקע, שגובים ממנו עישור נכסים.

ואמר רב אשי, כשהיינו בבית רב כהנא, היה מגבה עישור נכסים אפילו משכירות הבתים, כי דבר הבא מהקרקע נחשב כקרקע, שגובים ממנו עישור נכסים³.

ואמר רבא, ההלכה היא שבין גביית מזונות ובין גביית כתובה ובין גביית נדוניה גובים מקרקעות בלבד ולא ממטלטלין².

מעשה ענן ורב הונא

אשה אחת שהיה לה ליטול עישור נכסים מנכסי אביה באה לפני רב ענן, ובקשה שישלח לרב הונא שישתדל בעניינה, וכך שלח רב ענן לרב הונא, "הונא חברין [=הונא חברנא] כשתבוא אשה זו לפניך, גבה לה עישור נכסים מנכסי אביה".

וכשבא השליח, והביא את דברי רב ענן לרב הונא, היה רב ששת יושב לפני רב הונא, והקפיד רב הונא על כך שקרא לו רב ענן "חברנו", ופנה לרב ששת ואמר לו, לך והשב לרב ענן כדברים הבאים שאומר לך, ותהא בנידוי אם לא תאמר

¹ ואם תאמר אף על פי שאמר לו, יהא צריך הפרה, כדאמרין באלו הן הגולין, נדוי על תנאי צריך הפרה, מנלן מיהודה, דכתיב אם לא הביאותיו אליך ... אף על פי שקיים התנאי, היו עצמותיו מגולגלין בארון. ויש לומר דהני מילי בדבר שהמנוחה מסופק בשעת הנדוי אם יתקיים התנאי, כי התם, דמאריה ונגבי דבידי שמים לא היה יכול לשומרו, והוי כאילו אין תנאי כלל, אבל הכא שבידו לקיים התנאי, אין צריך הפרה. ר"ת. [תוס'].

² עיי' בראשית כ"ב י"א ברש"י ד"ה אברהם אברהם. שכתב לשון חבה הוא שכופל את שמו. וכן בראשית מ"ו ב' ברש"י ד"ה יעקב יעקב, שכתב לשון חיבה. ויל"ע בדבר. ואפשר יש לחלק בין מקום שקורא שמו בלבד, וממתין שיענה לו, שבזה כשמוזכר שמו פעמיים, מראה שחפץ מאוד שיענה לו, והרי זה לשון חיבה, מה שאין כאן, שמיד המשיך דבריו, ואין זו קריאה אליו שיענה לו, אלא פתיחת דברים, וכשכופל שמו, מראה שמזולזל בו.

³ שאין לך לומר פתח בשום אות, אלא אם כן אלי"ף או ה"א סמוכין לו, או על פי הנקודה

⁴ ואם תאמר, היכי דמי, אי בשכירות שיבא מן הבתים, פשיטא שטורפת, דהא מקרקעי אינהו, ואי בשכירות שגבו כבר, הני מטלטלי ממש הוו. ויש לומר דמירי שהשכירו הבית לשנה, ועמד בו השוכר חצי שנה, ואף על גב דכבר נתחייב על מה שעמד בבית, גובה, ולא חשיב מטלטלי, דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף. [תוס'].

² בדף נ"א פירשו התוס', שבזמן הזה, גובים הכל ממטלטלין. [תוס'].

המנוחם, הוא יושב בראש כמלך בגדוד.

ולדברי מר זוטרא ענין זה שהאבל מיסב בראש למד מהכתוב, "לכן עתה יגלו בראש גלים וְסָר מִן־זֶחַךְ סְרוּחֵיהֶם" (עמוס ו' ז'), כלומר מי שהוא מר וזח [=האבל שנפשו מרה ודעתו זחה ומעותקה מעליו], נעשה שר לסרוחים [=לגדולים הבאים לנחמו].

המשליש מעות לבתו

מי שקודם מותו מסר מעות לאדם שלישי, כדי שיקנה בהם לבתו, שדה או נדוניה להכניסה לנישואיה, ורוצה השליש לקנות במעות מה שאמר לו האב, והבת אומרת, תנו המעות לבעלי, והוא נאמן עלי, שיקנה לי בהם שדה או שאר דברים שאני צריכה.

לדעת רבי יוסי – כשהבת יכולה לבטל את מעשה השליש, אין טעם שיעשה מה שציווה לו האב. ואם כן כשהבת קטנה, וכשיקנה לה השליש את השדה, לא תוכל למכור ולקבל מעות תחת השדה לתת אותם לבעלה, יעשה השליש מה שציווה האב, ויקנה במעות שדה. וכשהבת גדולה, וכשיקנה לה השליש את השדה, תוכל למכור את השדה ולקבל מעות תחת השדה לתת אותם לבעלה, אין טעם שיעשה השליש מה שציווה האב וינתנו המעות כבר עתה לבעל. ולסיכום, כשהיא קטנה, יעשה השליש מה שציווה המת, ואם כבר גדלה, ינתנו המעות לבעל, ואין חילוק בדין זה בין ארוסה לנשואה. < ואמר רב יהודה אמר שמואל, הלכה כרבי יוסי.

ולדעת רבי מאיר – אמנם יש חילוק בין קטנה לגדולה, שכשהיא גדולה ויכולה לבטל את מעשה השליש, ינתנו המעות לבעל, וכשהיא קטנה, יעשה השליש מה שציווה האב. אלא שחילוק זה אמור רק בנשואה, אבל קודם שנישאת, אפילו היא גדולה, שיכולה לבטל את מעשה השליש, יעשה שלישי מה שציווה האב, כי מצווה לקיים דברי המת, ומאחר שהמת ציווה לשליש לקנות במעות שדה, יש לו לקנות במעות שדה, ולא לתת המעות לבעל ואף לה אסור לבטל זאת. אמנם, דבר ברור הוא, שלא נתכוון המת שיהיו המעות ביד השליש לעשות בהם ציווי, אלא קודם שתינשא בתו, אבל אחר שתינשא, מאחר שהדין הוא, שהבעל אוכל פירות נכסיה, גם דעת המת היתה שיתנו המעות לבעלה ולכן אם כבר נישאת, והיא גדולה, יש לתת את המעות לבעל. < ואמר רבא אמר רב נחמן, הלכה כרבי מאיר.

גדולה		קטנה		
נשואה	ארוסה	נשואה	ארוסה	
לבעל	לבעל	לשליש		רבי יוסי
	לשליש			רבי מאיר

מעשה אילפא ורבי יוחנן

המעשה הבא, מבואר כולו במסכת תענית, וכאן בגמרא הוזכר רק סופו, ורש"י הביא בקצרה, וכדי שיהא בשלימות, הנני להעתיק את כולו מה"בקי צור" למסכת תענית:

אילפא ורבי יוחנן היו לומדים תורה, והיתה השעה דחוקה להם למוזנות, שהיו עניים.

שתחתיה, והיא באה במקום אות, כאילו כתוב ינאחם, וכיון שלא כתיב כאן אלייף, על כרחך על פי מסורת הכתב, אתה קורא ינחם, וזהו המנוחם עצמו, כלומר כאבל המתנחם. [רש"י]. ואף על גב דקרינן ינחם מכל מקום דרשינן הכי, מדלא כתיב מנחם, דליכא למיטעי, וכתיב ינחם דאיכא למיקרי ינחם, אף על גב דלא קרינן הכי, איכא למדרש שהמתנחם מושיבין בראש לנחמו. ופירוש הקונטרס דחוק. [תוס'].

אמרו, נעמוד, ונלך, ונעשה עסק להתפרנס ממנו, ולא נהיה עניים, ונקיים בכך את הכתוב, "אָפֶס כִּי לֹא יִהְיֶה בְּךָ אֲבִיּוֹן כִּי בְרַד וְבִרְקָד ה' בְּאַרְצְךָ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ נַחְלָה לְרִשְׁפָּתָהּ" (דברים ט"ו ד').

הלכו, ובדרך ישבו תחת כותל רעוע, והיו כורכים את הפת, ואוכלים. באו שני מלאכי השרת, ושמע רבי יוחנן שאחר אומר לחבירו, נשליך עליהם כותל זה, ונהרגם, שמניחים חיי עולם [=תורה], ועוסקים בחיי שעה [=סחורה]. השיב לו חבירו, הניחם, שיש בהם אחד שעתידה שעה לעמוד לו להתגדל, ועוד לא הגיע זמנו למות.

רבי יוחנן שמע את דבריהם, ואילפא לא שמע. שאל רבי יוחנן את אילפא, אם שמע דבר. וענה לו, שלא שמע. אמר רבי יוחנן לעצמו, מאחר שאני שמעתי, יש לי ללמוד שאני הוא זה שעתידה שעה לעמוד לי.

אמר לו רבי יוחנן לאילפא, אחזור ואלך לתורתי בעניות, ואקיים בעצמי את הכתוב, "כִּי לֹא יִתְדַל אֲבִיּוֹן מִקִּרְבֵּי הָאָרֶץ עַל כֵּן אֵינִי מִצְוָה לְאִמֵּר פִּתּוֹם תִּפְתַּח אֶת זִדְדוֹ לְאַחִיד לְעַנְיָה וְלֹאֲבִינָה בְּאֶרֶץךָ" (דברים ט"ו י"א). רבי יוחנן חזר, אלפא לא הדר.

עד שבא אילפא ממקום שהלך שם לסחורה, מלך רבי יוחנן, כלומר מינוהו ראש ישיבה עליהם, ומנהג הוא, מי שהוא ראש ישיבה, מגדלים אותו משלהם, ומעשירים אותו.

אמרו לו אנשי המקום לאילפא, אם היית יושב ולומד, ולא הולך לסחורה, היינו ממליכים אותך כמו שעשינו לרבי יוחנן, [כלומר אותך היינו ממליכים, ולא את רבי יוחנן, שכן אילפא למד יותר מרבי יוחנן].

הלך אילפא תלה עצמו בתורן של ספינה, ואמר, אם ישאלו ממני דבר בברייתות של רבי חייא ורבי אושעיא, [שהיו מסדרים על פי רבינו הקדוש שהיה רבם!] ולא אֶרְאֶה שדבר זה מבואר במשנתנו, אפול מתורן הספינה, ואטבע, כלומר, אף על פי שעשיתי עסקא, עדיין למדתי יותר ממנו.

ולהלן יתבאר בעזה"י, ששאלו אותו, ובאמת ידע להשיב.

המצווה כיצד לפרנס בניו מממונו אחר מותו

מי שנתן ממנו קודם מותו ביד איש נאמן, ואמר לו, תן לבניי בכל שבוע שקל [=חצי סלע] להוצאותיהם. והבנים מרובים, וצריכים סלע להוצאות כל שבוע, יתן להם הנאמן סלע בכל שבוע, כי לא נתכוון אביהם למנוע מהם כל צרכם, שהרי הניח להם את כל ממונו, והסיבה שאמר לתת להם שקל, כי רצה שעל ידי זה יזרזו עצמם להתפרנס ממעשי ידיהם, ולא יסמכו על ממון אביהם.

ואם אמר האב קודם מותו, אל תתן להם בשבוע אלא שקל, בוודאי הקפיד שלא לתת יותר משקל, ולא עשאו יורשים אלא בענין זה, ולכן גם אם אינו מספיק להם, לא יתן להם אלא שקל².

הדינים הנ"ל מבוארים בברייתא של רבי חייא ורבי אושעיא, וכשאמר אילפא, שכל דין השנוי בברייתא של רבי חייא ורבי אושעיא יוכל להראותו במשנה,

¹ ולהכי נקט רבי חייא ורבי אושעיא, לפי שהן עיקר, כדאמרינן בעלמא, כל מתניתא דלא מיתניא בי רבי חייא ורבי אושעיא, לא תותבו מינה בני מדרשא. [רש"י].

² ואף על גב, דסוף סוף כולו נכסי דידהו נינהו, לא היבין להו בקוטנן אלא שקל בשבת, והמותר יזונו מן הצדקה. וליכא לאקשווי עלה הא דאמר בפרק נערה, לא כל כמיניה שיעשיר את בניו ויפיל עצמו על הצבור. דהתם הוא דאמר אל תקבורהו מנכסיו, ונכסי דידהו נינהו, הלכך לא צייתין ליה לקבורו מן הצדקה, כדי להעשיר את בניו, אבל הכא, נכסי לאו דיתמי נינהו, כי אם לפי צוואתו. [רש"י].

תוכן עניינים

פרק ששי מציאת האשה

1	דף ס"ה
1	סדר הפרקים מציאת האשה והמדיר
1	דיני משנתנו
1	דף ס"ו
1	העדפה של מעשה ידיה
1	העושה מספר מלאכות יחד
1	מציאת האשה
2	בושת ופגם של האשה
2	מדוע משלמים לאיש על ביוש אשתו
2	המבייש עני בן טובים
2	הרוקק בבגדו של חברו
3	דברים שמשלמים עליהם בושת
3	המבייש סוסו של חברו
3	המתחייב להחזירו אינו מתחייב לייבם
3	כתיבת הגדוניה בכתובה
4	חיוב האיש לקופה של בשמים של אשתו
4	פסיקת קופה של בשמים לבתו של נקדימון בן גוריון
4	ירידתה של בת נקדימון בן גוריון
5	צדקה של נקדימון בן גוריון
5	דף ס"ז
5	הכניסה לו חתיכות זהב
5	הכניסה לו דינרי זהב
5	הכניסה לו בשמים של אנטוכיא
5	הכניסה לו גמלים של ערביא
5	הכניסה לו תותבי דבי מכסי
6	הכניסה לו שקי דרודיא ואשלי דקמחוניא
6	גביית כתובה מארנקי דמחוזא
6	הנדוניה הפחותה ביותר
6	הנדוניה הניתנת ליתומה עניה

דף ע'

שנה לפני זקן אחד את הברייתא הזו, שיאמר לו היכן מבוארים במשנתנו, שהאומר שלא יתנו לבניו אלא שקל, אין נותנים להם אלא שקל, אף על פי שבאמת כל הנכסים שלהם. והשיב לו אילפא, שדין זה הוא כדעת רבי מאיר, שאמר, מצווה לקיים דברי המת^א [כמבואר במשנתנו].

ואמר רב חסדא אמר מר עוקבא, שאין הלכה כברייתא זו, ובין כשאמר האב תנו להם שקל, ובין אמר לא תתנו אלא שקל, נותנים להם כל צרכם, ואין הדבר נחשב כעוברים על דברי המת, כי בוודאי גם המת לא נתכוון שלא יתנו להם כל צרכם, ולא אמר דבריו אלא לזרזם, שיחזרו אחר מזונותיהם, ולא יהיו רעבתנים, אבל אם לא יספיק להם, יתנו להם מה שצריכים.

אמנם כל זה כשהניח האב את הממון כולו לבניו, אלא שציוה כיצד ינתן להם הממון כל שבוע. אבל אם אמר שלאחר מות בניו ירשו אחרים את הממון, בין אמר לתת להם כל שבוע שקל, ובין אמר לא לתת להם אלא שקל, נותן להם שקל ולא יותר, שהרי גילה האב דעתו, שאינו מניח להם את כל הממון, ורוצה שאחריהם יזכו בו אחרים, ואם כן אין דעתו לתת להם כל צרכם, אלא מה שציוה לתת להם, שלא להפסיד את הבאים אחריהם.

מקח וממכר של פעוטות

מדין תורה, כל שאינו בר דעת, אין קניינו קניין, לא למכור ולא לקנות, ובכלל זה קטנים, עד שיהיו בני שלוש עשרה שנה ויום אחד.

ובמסכת גיטין מבואר, שחכמים תקנו, שהפעוטות, בני תשע או בני שמונה, משעה שהם מבינים דברים אלו, מקחם מקח וממכרם ממכר במטלטלין [אבל בקרקעות לא תקנו חכמים ואין ממכרם מכר ולא קניינם קנין עד שיהיו גדולים].

ואמר רפרם, שגם דין זה, שתקנו שיהא קנין לפעוטות, לא נתקן אלא כשאין להם אפוטרופוס להתעסק בצרכיהם, אבל כשיש להם אפוטרופוס [שמינה אבי היתומים או ב"ד], הוא מתעסק בצרכיהם, ואין מעשה שלהם כלום^ב.

סליק פרק מציאת האשה

^א יש מקשין, כיון דמצוה לקיים דברי המת, אם כן מאי אהני הא דדברי שכיב מרע ככתובים וכמסורין דמו. (א) ואומר רבינו תם דלא אמרינן מצוה לקיים דברי המת, אלא כשהושלש מתחלה לכך. (ב) אי נמי דווקא במת נותן בחיי מקבל, אבל דברי שכיב מרע בכל ענין כמסורין דמו. [תוס'].
^ב פירש ר"ח, דוקא מכר, אבל מתנתן מתנה, דלענין מתנה אין סברא לחלק בין יש שם אפוטרופוס לאין שם. [תוס'].

בקי צור

כלל גדול בלימוד שידע התלמיד
אחר ששנה מה שעלה בידו מכל
מה ששנה ויסמוך על הכללים
שיצאו לו משם (מאירי סוף הוריות)

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון ח 25
מסכת כתובות ס"ה – ע'
י"ט ניסן – כ"ד ניסן

- 9..... מזונות ופרנסה
- 9..... היו מספר בנות נוטלות עישור אחר עישור
- 10..... עד מתי הבת נוטלת נדוניה מנכסי האב שמת
- 10..... חילוק בין גביית נדוניה לבין גביית מזונות
- דף ס"ט**
- 11..... גביית נדוניה ומזונות מנכסים שמכרו הבנים
- 11..... נטלה האחת עישור נכסים
- 11..... ושוב זכו שתיהן בכל הנכסים
- 11..... כח הבת בעישור נכסים
- 12..... מהיכן גובים עישור נכסים
- 12..... מעשה ענן ורב הונא
- 12..... בית מרזח
- 12..... מי יושב בבית האבל בראש
- 13..... המשליש מעות לבתו
- 13..... מעשה אילפא ורבי יוחנן
- 13..... המצווה כיצד לפרנס בניו מממונו אחר מותו
- דף ע'**
- 14..... מקח וממכר של פעוטות

- 6..... יתום ויתומה מי מהם קודם
- 6..... גבאי צדקה נותנים לעני כל צרכי נישואין
- 6..... עד כמה צריכים לתת לעני מהצדקה
- 6..... אין לעשיר להרגיל עצמו למאכלים משובחים
- 7..... פרנסת הכל מהקב"ה
- 7..... עני שאינו רוצה להתפרנס מהצדקה
- 7..... יש לו ואינו רוצה להתפרנס משלו
- 7..... מר עוקבא ואשתו נכנסים לכבשן האש מפני העני
- 7..... חומרת מלבין פני חבירו ברבים
- 8..... מר עוקבא שולח לעני לפי מה שהוא מפונק
- 8..... צדקה שנתן מר עוקבא לפני מותו
- 8..... רבי אבא נותן צדקה בלא לראות למי
- 8..... בואו ונחזיק טובה לרמאים
- דף ס"ח**
- 8..... חטא המעלים עיניו מן הצדקה
- 8..... העושה עצמו כאילו הוא בעל מום או עני
- 8..... עני שאין מאתים זוז ויש לו בית וכלי תשמיש יקרים
- 9..... יתומה שנתנו לה אחיה נדוניה קטנה
- 9..... נדוניית יתומה